

Milovan Vitezović

Šešir profesora
Koste Vujića

MILOVAN VITEZOVIĆ
ŠEŠIR PROFESORA KOSTE
VUJIĆA

BOOKLAND • BEOGRAD 2002.

ŠETALIŠTE PROFESORA KOSTE VUJIĆA

Kosta Vujić, profesor nemačkog jezika u Prvoj muškoj gimnaziji, imao je, diljem godine, san različite dužine, prema godišnjim dobima. S jeseni i tokom zime spavao je ujutru znatno duže, a vidno je ranio s proleća i tokom leta. U stvari, uvek se budio u rasvit. Ranio je, skoro uvek, u očito dobrom raspoloženju za šetnju. Ustajao je, oblačio se i, bez nepotrebnog zadržavanja, izlazio na ulicu sa šešikom u rukama. Tek pošto bi za sobom zatvorio kapiju, koju je otvarao širom da bi izašao nesmetano, zastajao je. Iz džepa je vadio brižljivo složenu filcanu krpicu i njom bi prilježno oprao šešir. Potom, šešir na glavu, filc u džep i pred nogama mu je bio Beograd, sa dobrim jutrom na sve četiri strane.

»Zdravo uranili, gospodine profesore Vujiću.«

»Zdravo uranio, molim. I Vama, takođe.« profesor Vujić još nije bio, ni prvi put, čestito namestio šešir na glavu, i već ga je valjalo skinuti. I profesor ga je skidao sa nekom samo njemu svojstvenom širinom, pri čemu je i širio obe ruke. Bio je čovek širine i izgledom i gestom.

»Akobogda, gospodine profesore?« pitao je prolaznik iz poštovanja, pitanjem kao delom pozdrava, kao samo da nešto pita što već dobro zna.

»Evo, molim, da prošetam ovom mojom hladovinom.«

»Ima je, boga mi!«

»Molim? Tek će je imati. Ovo je hladovina za vek unapred.«
godinama, već poslednje nedelje aprila i prvih nedelja maja, kada se zacvetaju kestenovi na Terazijama, kad zamirišu lipe na Šetalištu, i profesor Kosta Vujić bi procvetao. To je i ovog maja, ove 1886. bio slučaj. Profesor Kosta Vujić bio je strastveni sledbenik, više iz ubeđenja, a manje po zemljačkoj bačkoj liniji, Atanasija Nikolića, književnika i političara.

Profesor mu, valja reći, nije bio sledbenik ni u književnom ni u političkom pravcu. Nije on davao ni prebijenog groša za načelnikovanje i ministrovanje Atanasija Nikolića. Smatrao je sebe nepozvanim da ocenjuje vrednost drama »Kraljević Marko i Arapin«, »Kraljević Marko i Vuča Đeneral«, »Zidanje Ravanice«, »Zidanje Skadra« i »Dagoljub, srpski kralj« čiji je pisac bio Atanasije Nikolić. A još manje se smatrao pozvanim da ocenjuje »Policijski zakonik« iz 1850. Poštovao je Kosta Vujić rad Jovana Sterije Popovića i Atanasija Nikolića na stvaranju prvih srpskih školskih udžbenika, na osnivanju srpskog Narodnog pozorišta, pozdravljao je njihov rad na zasnitku Narodnog čitališta i utemeljenju naučnog Društva srpske slovesnosti.

Međutim, u onome što je Atanasije Nikolić činio za polepšavanje i pozdravljanje Beograda, Vujić mu je bio strastven sledbenik. Podržavao

ga je u nastojanjima da pokesteni, pojablani, zaruži i odvoredi Beograd. Kestenove na Terazijama i jablanove u Knez Miloševoj, koji razdvajaju kolsku, jahačku i šetalačku stazu Šetališta, sadile su generacije gimnazista kojima je profesor Kosta Vujić imao razredno starešinstvo. Usađivanje ljubavi za usađivanje drveća u Beogradu dalo je mnogu hladovinu. Našao je, onodobno, Atanasije Nikolić, kao tvorac topčiderskog parka, sređivalac Košutnjaka i tvorac rasadnika u Topčideru, u Kosti Vujiću i Emilijanu Josimoviću najodanije poklonike. Rad Emilijana Josimovića, koji se već počeo imenovati kao Milivoje i koji je tim imenom potpisao prvi beogradski projekat vodovoda i kanalizacije, profesor Kosta Vujić je svuda isticao. Juče je, eto, mahao Josimovićevim »Srpskim tehničkim listom« i dobrom delu Beograđana pod nos poturio rečenicu iz Milivojevog uvodnika:

»Dok još bejahu Turci ovde, njihove bašte koliko-toliko, prinosahu čišćenju vazduha.« Profesor Kosta Vujić je svojom pojavom ispunjavao ulicu kojom je prolazio onako krupan, odebeo, sa neobičnim hodom, ne bilo rečeno smešnim, jer je u stranu bacaio stopala. Sem šešira, o kojem je pobožno vodio računa, sve je na njemu bilo pomalo zarozano, kao kod starog neženje i boema, a ipak i kao saliveno, jer se drugačijim nije dao ni zamisliti. Odevao ce u šira odela i u toj komotnosti bilo je neke samo njegove elegancije. Ispod rascvetalih lipa je zastao, nešto zbog lipa, nešto zbog uvaženog poznanika.

»Kako ste, gospodine Diši Duboko?« preduhitrio ga je uvaženi poznanik.

»O, moje poštovanje, gospodine Piši Kao Što Drugi Govore.« pozdravio je kolegu profesora Velike škole Jovana S. Milovanovića, tvorca »Srpske stenografije«.

»Procvetale lipa, kako im je samo gust miris?«

»Šta, Vama je do sada bio nos zapušen? Molim, ja grešim?! Ja Vam tu, gospodine moj, osećam ukus lipovog čaja.«

U drugoj ulici miris se promenio. Dolazio je iz kafane.

»Imamo svežu ribu, gospodine Vujiću.« presreo ga je kafedžija »Kod sedam hrabrih Švaba.«

»To li je, znači, što tako smrdi? Molim, ja grešim?«

»Noćas je stigla. Sveža je, profesore, riba ko riba.«

»Mora da je išla peške, po onoj jučerašnjoj vrućini.«

»Mi smo poštena kafana.« kafedžija je pokazivao na firmu, koja je ustvari bila umetnička slika, sa sedam na smrt preplašenih ljudi, u zelenoj švapskoj nošnji i jednim kopljem u rukama, ispred kojih je radoznao zec: »Nama je firmu slikao Đura Jakšić.«

»Pazite da vam se od te ribe ne usmrđi firma. Đura bi se od ovog mirisa prevrnuo u grobu. Znao sam čoveka. Čak me je i pominjao u

jednom ogorčenom pismu upućenom ministru prosvete, kojim je tražio premeštaj u Beograd. Ja sam mu bio primer ko sve nema mesta u Beogradu.« Moglo se za Kostu Vujića sve pre reći, samo ne da je kafanomrzac. Dovoljno ga je videti pred kafanskim izlogom »Krone«, punim rumeno pečenih svinjskih glava i pihtija, kako zastaje da se nagleda, pa da sve bude jasno.

Profesorove šetnje bile su neke vrste najkraćih puteva kojima se mogu obići svi beogradski restorani. Daje put najkraći, dokazivao je to najbolji matematičar maturant Prve muške gimnazije Mihailo Petrović, koji je tako zaneto rešavao matematičke zadatke, da je jednom, u rešavanju zadataka, uspeo da pređe sa školske table na crno odelo profesora Marka Leka, naslonjenog na zid uz tablu.

Mihailo Petrović je imao i svoju teoriju kakvom je metodom profesor Kosta Vujić pronašao najkraći put do svih kafana odjednom. Poznato je da magarac neće napraviti ni jedan korak više, ako ide više puta do stalnih odredišta. Profesor Kosta Vujić je, smatrao je Petrović, svojevremeno unajmio jednog seljaka sa magarcem da ga njegovim putevima prati desetak dana. Ispred svake kafane magarac je dobijao šaku zobi. Onda je seljak pustio magarca da sam, po svojoj volji, prođe dva puta već utvrđenu putanju.

Tako je i pronađen najkraći put, duž kojeg su profesora opijali mirisi drvoreda i kuhinja beogradskih restorana.

Jutarnju šetnju profesor Kosta Vujić je i ovog puta prekinuo svraćanjem u kafanu »Dva druga«, u Jednu, takoreći, stračaru uveliko sklonu padu, na uglu Vidinske i Višnjčkog puta.

»Šta li Te, moj Kosta, svako jutro, toliko, mami u tu stračaru?« pitao je, iz svoje bašte, naslonjen na kamenu ogradu pesnik i otac pesnika Jovan Ilić, čovek, kome je ceo Beograd skidao šešire, on nikome fes.

»Kiselo mleko, gospodar Jovane. Najbolje je na ovom delu geografske mape. Ja bih, zbog njega, ovo mesto označio kao posebnu znamenitost. Molim, ja grešim? Jeste li ga probali?«

Iza profesora Vujića je dolazio fijaker. U mimohodu, profesor je, krajem oka, prepoznao konja ministra pravde Marinkovića. U fijakeru nije bilo ministra, već su bile gospođa ministarka i gospođica Marinković. Kad ga je fijaker sasvim mimoišao, vrativši šešir na glavu, profesor Vujić je, natenane, posegnuo za satom. Retko je gledao na sat, ali kad je gledao, gledao ga je značajno, pridajući značaj i poštovanje vremenu. Bilo je vreme da pođe na časove. To je pokazivao i sat, a i nailazak Marinkovićeovog fijakera, jer je gospođa Marinković pratila gospođicu Marinković na časove u Višu žensku školu.

Da profesor Kosta Vujić nije pogledao na sat, u želji da sravni svoje i ministarsko vreme, verovatno bi video maturanta Milorada Mitrovića kako iz kapije baštovandžinice sa skrivenom važnošću gleda prolazak

fijakera. Možda bi uhvatio i zagonetni pogled koji je gospođica Mirjana Marinković uzvratila Miloradu Mitroviću. Pod utiskom tog pogleda zaneti Milorad Mitrović je iskoračio iz kapije i sudario bi se sa profesorom, da ga on, ma kako nezaobilazan, nije, u zadnjem trenutku, ipak izbegao.

»Kuda gledaš, Mitroviću, molim?«

»Gledam, oprostite gospodine profesore Vujiću.« Mitrović se zbunjeno okrenuo prema baštovandžinicama i vezao se za prvo što je video: »Gledam baštovandžijski dolap, onako glomazan i crn, pa ga konj olinjao vuče sve u krug, pa mi nešto došlo da sve to uporedim sa životom, koga, na isti način, i sa ne manjom mukom, okrećemo...«

»Šta je, pesniče, hoćeš da opevaš dolap i muku koja ga okreće. Veliš, kao život? Osetljiv si ti, Mitroviću. Molim, ja grešim?«

»Kako Vi kažete, ne grešite.«

»Tako je i Branko bio osetljiv... Ali, o tom drugom prigodom... Požuri, da ne zakasniš na časove, ja, za osetljivost, ne pravdam izostanke...«

PRVE MUŠKE MATURANTI

Profesor Kosta Vujić je uvek zastajao pred vratima svoga razreda, da uzme vazduh, da se pripremi. Toliko je dobro znao svoje đake, da nikada nije tačno znao šta li ga u razredu čeka. Godinama su ga oni istrajno navikavali da od njih može očekivati samo neočekivano. Samo, ako je nešto nemoguće, njima je tek moguće. Jedino se, kao razredni starešina, nije mogao da potuži kako nisu bili dobri đaci.

Sve im je išlo od ruke. Sada su maturanti i sada znaju na čemu nebo stoji. Jedino da nebo ne sruše, pomislio je toliko puta, uveren, da oni, stvarno, i to mogu. Bilo je dana kada se osećao počastvovanim što im je razredni starešina, ali se češće osećao kažnjenim, osuđenim na vremensku kaznu njihovog gimnazijskog školovanja. Kao da je sam Usud hteo da sa njima završi svoje profesorstvo. Iznenađenja su mu priređivali tamo gde je u njih bio najsigurniji. Gde je verovao da ih zna u dušu, pokazivali su mu da ih ne poznaje. Kad ga je profesor Zečević presreo sumnjom da su mu, dan pre, baš oni uzeli beleške za predavanja, tolike godine strpljivo dopunjavane, toliko neprocenjive i ničim zamenjive, profesor Kosta Vujić je bio uveren da su njegovi đaci nedužni.

»Molim, gospodine kolega, ja nemam reči za tu lažnu sumnju, šta će njima Vaše toliko dragocene beleške?« rekao je otvoreno profesoru Zečeviću i sa tom istom rečenicom ušao je u razred:

»Molim vas, gospodo đaci, molim vas, ja nemam reči za to...«

»Samo recite, gospodine profesore Vujiću, naši smo.« javio se Mihailo Petrović, pre nego što je profesor Vujić rekao za šta to nema reči, premda se ne može reći da nije pretpostavljao i profesor nije skrio da mu nije pravo što je ovako prekinut.

»Molim, Petroviću, u ćošak. I da nisam ni reč čuo?« rekao je bespogovorno.

»Ali, gospodine, profesore...« Mihailo Petrović je tromo odlazio u ćošak, razvlačeći reči sa hodom.

»Ni reč.«

»Kako Vi kažete, gospodine profesore!«

»Ni reč, rekao sam!« profesor Vujić je bio odlučan da preseče svaki razgovor sa Petrovićem.

»Hteo sam da kažem da sam Vas razumeo.« Mihailo Petrović se nije predavao, prividno se mireći.

»I dalje pričaš.«

»Stisnuću zube.« Mihailo Petrović se odmah nadovezao.

»Ja više neću s tobom ni reči, Petroviću, da se ne bi reklo kako te ja sprečavam da izvršiš moju naredbu.«

»Ja da više nešto kažem, posle Vaše naredbe, gospodine profesore, ne pada mi na pamet.«

»Neka tvoja, Petroviću, bude poslednja, ja ćutim.«

»Taman posla, ja jesam sve, ali ne i toliko nevaspitan.«

»Ja ćutim«.

»I ja.«

»Pa dobro, šta se to zbilo sa profesorom Zečevićem? Optužio vas je da ste mu uzeli beleške sa pripremama za predavanja. Molim vas, gospodo, ja nemam reči za tu lažnu sumnju. Ko je uzeo profesorove beleške? Niko! On sumnja... Sumnja i kad mu ja kažem šta će vama te njegove beleške...« profesor Vujić je voleo da pita i da odgovara ili da pitanjem đaku ukaže na odgovor.

»Kako šta će nam?«

»Opet ti... Dakle, vama ne trebaju, jer šta će vam? Vi jeste sve suv mangup do mangupa... Ali šta će vam... U vašem mangupiranju uvek ima nekog razloga. Molim, ja grešim?«

»Pa, da. Nikada ništa ne činimo bez razloga, u pravu ste.« nikada se sa profesorom nije prepiralo više đaka, već je istrajavao samo onaj koji je i počeo, dakle, Mihailo Petrović, ovoga puta.

»Samo bi pričao?« profesor je produžavao prepirku iz želje da je prekрати.

»Hteo sam jedino da kažem šta će nam beleške.«

»To smo raščistili, niste ih uzeli. Neću nikakve pretpostavke. Neću da ulazim u matematičke hipoteze. To dokazuj kasnije, na Velikoj školi!«

»Ja sam to već dokazao!« Petrović je ostajao uporan.

»Koješta.« profesor Vujić je odmahnuo.

»Jeste, dokazao je.« javio se Pavle Popović.

»Popoviću u ćošak.«

»Dokazao je, gospodine profesore Vujiću.«

»I ti Prodanoviću.«

»Stvarno je dokazao.«

»Dosadni ste. Hajde Mitroviću u ćošak. Kuda ćeš ti Cvijiću?«

»U ćošak, gospodine profesore Vujiću, pošto je đak Mihailo Petrović dokazao da profesor Zečević ne zna, skoro ni jedan datum koji tako važno od nas traži.« Jovan Cvijić je uspeo saopštiti celu misao, a da ga profesor Vujić ne prekine.

»Čime dokazao, pobogu?«

»Profesorovim beleškama, moliću.«

»Dokazao, veliš, Cvijiću? Molim, da li sam dobro čuo?« profesor Vujić je bio zapanjen, nije mogao da veruje sopstvenim ušima. U svoje uši je mogao da sumnja, ali u svoje đake ne.

»Dokazao gospodine profesore Vujiću, sasvim. Profesor Zečević je predavao ceo čas, a nijedan se datum nije poklogšo s beleškama.« Profesor Kosta Vujić je samo tren ostao bez reči od zaprepašćenja:

»Petroviću, za kaznu da kupiš knjigu biblioteci.« profesor Kosta Vujić je ove školske godine vodio biblioteku, a pomagao mu učenik Jakov Prodanović. Profesor je bio mišljenja da je đake poželjno kažnjavati tako da to bude na neku korist. Kazne kupovine knjiga za biblioteku bile su dobit i za buduće đake.

»Već sam Jaši predao jednu zanimljivu knjigu.«

»Ti na sve imaš spremljene odgovore, Petroviću? Gde su beleške profesora Zečevića? Da mu se odmah, vrate! A ja ću mu se, već, nekako izvinuti.«

»Bezrazložno je da se izvinjavate, kad će to, koliko sutra, profesor Zečević učiniti Vama, gospodine Vujiću. Ja sam mu beleške, još juče poslao poštom iz Zemuna. Koliko sutra, profesor istorije Zečević oglosiće celom Beogradu kako su njegove beleške toliko dragocene da se, za njih ne birajući sredstva, zanima tajna služba moćne Austrougarske...« Petrović je zaista imao za sve spremljene odgovore.

»O profesoru se tako ne govori, mangupe jedan.« u glasu profesora Vujića bilo je prekornog zadovoljstva.

»Nisam ništa loše mislio, gospodine profesore Vujiću. Profesor Zečević će time biti polaskan. Slučaj sa beleškama imaće za njega viši značaj, doprineće i njegovom utledu. I ja mislim da Vi, gospodine profesore Vujiću, nećete imati srca da mu, svojim izvinjenjem to veličanstveno i patriotično osećanje uskratite. Vi ste jako osetljiv čovek...«

»Slušaj ti, mangupe Petroviću, dabogda ti se ostvarilo ono što ti je sad želim... Dabogda, ti meni, jednom, postao akademik, pa morao svaku svoju reč nekoliko puta da vagaš, pre nego što li je izgovoriš. Molim.«

Sutradan je zaista profesor istorije Zečević pričao kako se tajna služba moćne ćesarije Austrije živo zanima za njegova istoričarska predavanja i rad uopšte. Carevina, jednostavno, strepi od njegovih istorijskih postavki.

Međutim, istog jutra, profesora Vujića je, sa nestrpljenjem, pred vratima svoje kancelarije, sačekao direktor Prve muške gimnazije Đuro Kozarac i pozvao ga da uđe. Pozvao ga je da uđe u kancelariju, ali ga nije ponudio i da sedne, pošto je ušao. To je bio znak da direktor Kozarac nečim kod profesora Vujića nije vrlo zadovoljan. Direktor Đuro Kozarac je svakodnevno pozivao po nekog profesora, da ga podvori znacima svog nezadovoljstva njim. Svoju strogost spram đaka pokazivao po čitavoj školi.

»Gospodine, kolega Vujiću...« direktor Đuro Kozarac je šetao ispred profesora Koste Vujića, što je značilo ne samo da nečim nije zadovoljan, nego da je zbog toga zlovoljan. Kozarac je oprezno kao da pipa žar, dohvatio jednu knjigu sa svog stola i u prolazu je doturio profesoru Vujiću: »Jeste li videli ovu sumnjivu, da ne kažem protivdržavnu knjigu?«

Za direktora Đura Kozarca i njegovu državotvornost pričali su slobodoumni đaci ovu dogodovštinu: Posetio, u ovoj dogodovštini, gospodin ministar narodne prosvete i vere Prvu mušku gimnaziju.

Sačekao ga je gospodin direktor, imenovani Đuro Kozarac. U nastavničkoj zbornici, u čelo dugog stola postavljene su dve fotelje, jedna za minisgra, a druga za direktora. Direktor Kozarac je u svojoj fotelji ostavio šešir.

Predstavljajući ministru profesore, direktor je zaostao. Tako je ministar seo na prvu fotelju, onu u kojoj se baškario direktorov šešir. Osetivši da je na nešto seo, ministar je odmah skočio, ali je za šešir to bilo dovoljno.

»Oh, pardon.« izvinjavao se gospodin ministar: »Čiji je ovo šešir?«

»Moj je šešir, gospodine ministre, imao tu osobitu čast.« rekao je ponosno profesor Đuro Kozarac.

Profesor Kosta Vujić je zagledao u naslovnicu knjige. Uočio je naslov »O DEMOKRATIJI«, pisac je A. Tokvilj, s francuskog preveo Nastas Petrović. S pažnjom se zagledao u napomenu: »Ovo delo je nagrađeno iz fonda g. Ilije Kolarca.« Knjiga je štampana u Beogradu, u Državnoj štampariji 1872. godine. Ako je direktor Kozarac očekivao da se on iznenadi, nije se iznenadio.

»Nisam je čitao, znam za tu knjigu. Znam i Nastasa Petrovića. Vi dobro znate da mene politika ne zanima.« profesoru Vujiću nije bilo jasno kuda cilja direktor Kozarac.

»Od juče je u biblioteci.« direktor Kozarac je besno promućao: »Ja svako jutro pregledam biblioteku gospodine Vujiću. To bi trebalo da činite vi. Otkud ova knjiga tamo?«

»Ne znam. Nije mi jasno.« profesoru Kosti Vujiću odjednom je, itekako, bilo jasno i kuda cilja direktor i da je to ona zanimljiva knjiga koju je po kazni doneo Mihailo Petrović:

»Ali gospodine Kozarac, zar je to važno. To nije problematična knjiga, vidite i sami da je štampana u Državnoj štampariji.«

»Štampana je 1872. gospodine kolega, znači prevedena je u godini Pariske komune i pod uticajem samog Svetozara Markovića. Iz tih godina je sve problematično, gospodine Vujiću. Sve.« direktor Kozarac je, bez onog opreza da će se opeći, valjda uveren da se ohladila, istrgao knjigu iz ruku profesora Vujića:

»Pogledajte samo šta piše prevodnik ove knjige: »Narod upravlja sobom onako kao što punoletne osobe upravljaju sobom. On sam vrši

svoje poslove u opštini, srezu, crkvi, školi i državi. On je dakle svoj gosa. Njegovi se članovi oslanjaju na se, i ne očekuju ništa ozgo. Oni su, takoreći, zaljubljeni u svoja prava i svoje slobode, ne ustupaju vršenje svojih prava drugom, ma koliko da ih to staje truda i muke, jer bi se ta ustupka mogla učiniti samo na uštrb njihove slobode, koju smatraju za najnepovredniju sopstvenost, i u kojoj vide izvor svog napretka i blagostanja, svoje sreće i svoje sile. « Vidite, gospodine Vujiću, svuda prevladava nenasnosnost prema vladi i vlasti, sve sama opakost... »

»Ako ja o tom, što pročitate, treba da nešto mislim, a Vi dobro znate da sam ja nepolitičan, pa ipak, mogu Vam reći da nije to ni nepametno, ni nepošteno. Narod je punoletan kao čovek. Pa, tu ćete se i Vi složiti sa mnom, kao jedan pametan čovek, kolega Kozarac.« profesor Kosta Vujić je, baš zbog svoje glasovite nepolitičnosti i smeo da kaže šta misli i o politici.

»Taman posla da mislite, kolega Vujiću. Nemate Vi šta o tom da mislite. Mislite da ta knjiga, samo, nije za našu biblioteku. Vas smo i postavili zbog Vašeg nezanimanja za politiku da vodite biblioteku. Naše je da učimo decu, a da narod prepustimo vladi... Da je, kojim slučajem, za ovu knjigu saznalo ministarstvo prosvete, možete li, uopšte, pretpostaviti šta bi bilo? Ja ću je uništiti, da budem siguran.«

»Ipak je prvo pročitate.« rekao je prostodušno profesor Kosta Vujić.

»Kako to da shvatim, kolega Vujiću!« glas direktora Kozarca bio je neprijatno leden.

»Da znate šta ste spalili, gospodine Kozarac. Zar Vi niste čovek koji se zanima za politiku? Valja spoznati od čega smo đake spasili.«

»Kad smo kod đaka, oni Vaši su opet napravili Kosovo od razreda, ja sam naredio da niko ništa ne pomera dok Vi ne dođete.« ledenost direktora Kozarca nije se kravila, u očima se iskrila zloradost:

»Gospodine Vujiću, gledajući taj Vaš razred posebno, čini mi se da mi nismo dorasli ovim godištima. Kod njih je i Vaša popustljivost učinila svoje...«

»Gospodine direktore Kozarac, loše je ako smo im mi mera, jako loše. Oni dorastaju mimo nas... Oni imaju meru u svetu...« postojale su granice dokle je profesor Kosta Vujić mirno slušao direktorove pridike:

»Na stranu ta moja popustljivost o kojoj se može razgovarati i Vaša nepopustljivost o kojoj se ne može razgovarati, sve mi govori gospodine direktore da je ovo generacija koja dorasta Evropi.«

»Kamo sreće, gospodine profesore, kamo sreće. Bojim se da jedino precenjujete njihovu raspuštenost... Ni jednu generaciju nismo ispustili kao njih i to zahvaljujući Vama, koji ste pred penzijom. Čitaju šta hoće! Rade šta hoće! Misle šta hoće! Idu kud hoće!...« Kozarac je, opet, počeo da šeta.

»Volim što ne dozvoljavaju da im određujemo granice - dokle!« ni profesora Vujića više nije držalo mesto i on se raskoračao po direktorovoj kancelariji:

»Oni su takvi, što su takvi, a ne što sam ja pred penzijom.«

»Oni ne znaju za granice.«

»Srbija će sa njima preći svoje granice.«

»Vi ste u toj stvari vrlo zabludni, gospodine profesore Vujiću.« direktor Kozarac i profesor Kosta Vujić su se, ipak, mimoilazili, premda se ponekad činilo da neće moći. »Pogledajte samo tog Jovana Cvijića.«

»Ja verujem da će se za ovu zemlju itekako znati baš po Jovanu Cvijiću...«

»On, Vam, uopšte, nema orijentacije po Beogradu«

»On je usredsređen na velike prostore!«

»Vi preterujete sa svetom, pošto im jezik predajete!«

»Ja predajem nemački, ali ja ih razumem.« moglo se reći, da je jedini profesor Kosta Vujić smeo sve reći direktoru Đuru Kozarcu u odbranu svojih đaka. On je bio izvan svega, sem izvan sebe: »Ne zavaravam se ja njima. Mnogo oni ne znaju. Nema te generacije đaka koja nauči sve. Ovi su naučili da misle, to Vam jemčim. Pogledajte, samo, Mihaila Petrovića.«

»Alaskog majstora među maturantima. Pustite, molim Vas. Vi znate da sam ja teška srca prešao preko toga da ste mu dozvolili da polaže za alaskog majstora...«

»Alaskog majstora, nego! Taj Vam je u stanju da izračuna koliko kapi ima u Dunavu.«

»Niste im dobro utuvili strahopoštovanje kad ulaze u najmonumentalniju kuću današnjeg Beograda. Oni Vas čekaju da se u to uverite, gospodine profesore Vujiću.« direktor Kozarac je presekao dalju raspravu, otvorivši vrata i profesor Kosta Vujić je besno zakoračio hodnikom prema svom razredu.

»Šta ste to poradili? Kosovo. Molim? Ja grešim? Vidim ja dobro. Šta li sam sudbini zgrešio da mi da vas, za poslednju generaciju kojoj ću biti razredni starešina. Da ne žalim, kad me penzionišu?!« profesor Vujić nije ni mogao pretpostaviti razred u takvom neredu:

»Šta ovo znači, gospodo?«

»Znate, gospodine profesore Vujiću,« javio se Pavle Popović, izgleda da je danas na njega bio red: »Naš učenik, naš drug Jovan Cvijić stalno čita.«

»Čita, dabome, vredan mladić, ne zevzeči se među mangupima. Nego, ne odvlačite me od ovog. Šta ovo znači, gospodo, molim?«

»Učenik Jovan Cvijić čita i šeta, gospodine profesore Vujiću, čita, šeta i rastura klupe...«

»Čita, šeta i rastura klupe, a ne primećuje. Ma, nemojte!«

Pavle Popović se sasvim prepodobio:

»Mi smo samo bili dobri i pažljivi drugovi učenika Jovana Cvijića, koji stalno čita, a kad čita šeta, pa smo sklanjali klupe da se o njih ne polomi... A onda je naišao gospodin direktor i profesor Kozarac i on nije imao nimalo razumevanja za naš drugarski odnos prema učeniku Jovanu

Cvijiću, koji stalno čita, a kad čita šeta, pa...«

»Dosta Popoviću, dosta! Što niste to sredili?« profesor Kosta Vujić se uneo u lice Pavlu Popoviću.

»Hteli smo, gospodine profesore Vujiću. Baš smo hteli. A onda je ušao gospodin direktor i profesor Kozarac.« Pavle Popović je počeo da šeta oponašajući karakterističnu kretnju direktora Đura Kozarca:

»Niko da nije pipnuo klupe dok vam ne dođe razredni starešina, gospodo probisveti! to nam je rekao!«

»Profesor Kozarac ima pravo. Mnogo sam ja vas raspustio. Popoviću kako se usuduješ? Ti ćeš po kazni sa mnom. A i svi ostali ste kažnjeni.«

»Da donesemo svi po knjigu, gospodine profesore Vujiću?«

»Ne. Knjige više ne. Smisliću do sutra nešto. Hajde, Popoviću.«

»Kladim se da je profesor poveo Pavla u Topčider da mu pod njegovim nadzorom nabere pečuraka.« nudio je opkladu Mihailo Petrović kome se, inače, tih dana, među drugovima, primao nadevak Alas.

Da je neko tu opkladu prihvatio, Mihailo bi je izgubio.

Profesor Kosta Vujić poveo je Pavla Popovića u šeširdžinicu. Poručio je šešire za leto, pa je trebalo da mu ih Pavle odnese do kuće.

»Šta ono ti želiš da studiraš? Književnost, molim?« pitao je profesor Vujić, probajući prvi, platneni šešir.

»Da, gospodine profesore Vujiću.«

Postojao je jedan propis, koji je đacima Prve muške gimnazije čitan prilikom upisa u prvi razred, po njemu se znalo, kako đak mora svoga profesora oslovljavati, pri svakom obraćanju. Taj propis je predviđao trodelno oslovljavanje: prvo po građanskom položaju: gospodine, drugo po školskom položaju: profesore i treće po ličnom prezimenu. U ovom slučaju, znači: gospodine, profesore Vujiću. U slučaju direktora: gospodine profesore, direktore Kozarac. Profesora Vujića je, pomalo, i nerviralo strogo poštovanje onog propisa, na kome je direktor Kozarac toliko insistirao. Svestan da to profesora Vujića nervira, Pavle Popović se ovog pravila i predosledno držao, ali ga je »zaboravljao« u razgovorima sa profesorom Kozarcem.«

»A ponekad se vi sa mnom, je li?«

»Mi Vas poštujemo, gospodine profesore Vujiću. Izuzetno Vas poštujemo, mi to, u svakoj prilici pokazujemo.«

»Ne sumnjam ja u to, taman posla. Vidim ja to, molim. I jedino želim da to, isto, prema tebi, kao profesoru, jednog dana, na isti na čin, i oseća i pokaže ovaj ovde deran.« profesor je pokazao na četvorogodišnjeg dečaka koji je, iz sve snage, trčao po šeširdžinici: »Kako se ti zoveš, blago meni?«

»Jovan.« odgovorio je mali nesmirnik.

»Upamti dobro, Popoviću Jovan.« rekao je profesor Pavlu, a potom se sa očitim zadovoljstvom, obratio šeširdžiji: »Gospodine Skerliću, mogu Vam reći da sam veoma zadovoljan šeširima. Veoma, molim.«

Milorad Mitrović je, pretekavši profesora Vujića, utrčao u Kapetan Mišino zdanje u isto vreme kad je zvonilo. Usporio je ispred vrata na kojima piše: Direktor. Promilio je na prstima i bio spreman da potrči ponovo.

»Mitroviću, opet zakašnjavate.«

Mitrović se sledio i ukopao na mestu. Digao je pogled i, umesto direktora Kozarca, video svog druga Pavla Popovića, kako čini Kozarčev karakterističan pokret, kojim iz malog džepa vadi sat. Pavle Popović ga je drugarski uzeo ispod ruke i uveo u učionicu:

»Doteraj satove po srcu svoga druga.« Razred je posprdnno uzdahnuo. Neki maturanti su se mašili satova, a drugi su rukom posegli k srcu. Milorad Mitrović je odahnuo, prodevši se između njih, na svoje mesto. Sedeo je do Mihaila Petrovića. Mihailo Petrović ga, činilo se, otprve nije ni primetio, tako je zaneto mazao gudalo violine kolofonijumom. On je violinu donosio svaki dan u školu, otkad je 7. februara 1883. godine, Čeh Josif Svoboda postavljen za profesora muzike i notnog pevanja. Svoboda je u Beograd došao sa završenim Praškim konzervatorijumom.

Prvo Svobodino otkriće bio je Mihailo Petrović. Svakog dana, pre svih časova, Svoboda je pola časa posvećivao Mihailu. A kad je 1885. godine osnovao akademski orkestar u Beogradu, Petrović je, iako gimnazijalac, postao prva violina: »Moja knjiga Škola violine to je Petrović u živom izdanju.« govorio je s ponosom. Mihaila Petrovića su drugovi iz milja zvali Mika, a kad je položio onaj ispit za alaskog kalfu, onda su ga, i ne sluteći da to čine za ceo život, nazvali Mika Alas.

»Video si je?« pitao je Milorada najzad Mihailo.

»Otkud znaš?«

»Pogađam.«

»Koga, koga?« digao je Jovan Cvijić pogled sa Pančićeve »Flore kneževine Srbije«.

»Gospođicu Mirjanu Marinković, koja u pratnji mame ministarke, svakog jutra, u ovo vreme polazi u Višu žensku školu. Šta kažeš?«

»Hm.« rekao je Cvijić: »to je prirodno.« Čas koji će početi bio je čas nemačkog jezika, čas profesora Vujića. Za ovaj čas, uvek, postojala je

posebna priprema, koja je počinjala onog trenutka kada bi razredni izvidnik Pavle Popović najavio dolazak profesora pred školu.

»Šešir na vidiku!« viknuo je Pavle. Jaša Prodanović je stao pred katedru, a ostali đaci su zauzeli svoja mesta. »Maturanti, mirno.« komandovao je Jaša. Đaci su stali mirno, ozbiljni i svečani, spremni za ceremonijal koji su sami izmislili.

»Simiću!« dao je Jaša znak.

Branislav Simić, smešan dugajlija, izašao je ozbiljno i stao pred sliku kralja Milana Obrenovića, koja je, inače, okačena iznad katedre. Potom je Mihailo Petrović iz skamije izvadio nekakvu sliku i prišao s njom Simiću. Simić je napravio lopovske merdevine, na koje se Petrović popeo. On je skinuo kraljevu sliku i dodao je Prodanoviću, a potom na njeno mesto okačio dosta vernu karikaturu profesora Koste Vujića.

»Maturanti, voljno.« komandovao je Jaša sa kraljevom glavom ispod miške. Profesor Vujić je zastao, kao i uvek, pred vratima svoga razreda. Šta li su mu danas spremili? Pipnuo je obod šešira, da se usredsredi. U razred je, stalno, ulazio sa desnom rukom na obodu šešira, dok je levom naglo otvarao vrata, držeći dnevnik pod pazuhom. Potom bi, sa prvim korakom, skinuo šešir i bacio ga, preko razreda, na policu prozora nasuprot vrata. Prozor je, uvek za ovaj čas, imao da bude zatvoren, o tome je redar strogo vodio računa. Profesor je ušao, skinuo je šešir i, pre nego što je pogledao u maturante koji ustaju, bacio ga u pravcu prozora, koji je, ovog puta, zjapio širom otvoren. Profesor se u neverici, ukočio. Maturanti su stajali u skamijama, kao da se ništa nije desilo. Jedino se Mihailo Petrović sagao i iz skamije izvadio violinu. Potom je gudalom udario u skamiju, dajući dirigentski znak:

»Tri, čet'ri!«

Maturanti su zapevali koliko ih njihovo maturantsko grlo nosi:

»Priči ovoj nema spora, Gimnazija otkad posta,
Nije bilo profesora, Ko što jeste Vujić Kosta.
Sa pojavom i u svemu, On je čudan da se pamti.
Ovu ljubav, prema njemu Prve muške maturanti.
Za dobru je šalu znao, Anegdota osta niska.
Nemački je predavao, Bio ličnost istorijska.«

»Znači opevali su me. Još znam i za dobru šalu. Šta sad?« pitao se u sebi profesor Vujić. Nije mu imalo druge, nego da prihvati igru. Seo je za katedru i upitao:

»Ko je redar?«

»Ja, gospodine.« ustao je Jaša Prodanović. »Po kazni, od Tokviljove Demokratije.«

»Zatvori prozor, smesta!« i dok je Jaša zatvarao prozor kroz koji je izleteo šešir, profesor je nastavio:

»Jakove, šta ti misliš kao redar? Šta radiš, dremaš?« nije mu dozvolio da odgovori. »Čekaj, ko će prvo, da ide po šešir?«

»Ja, profesore.«

»Mogu ja!«

»Ja ću, gospodine!«

»Evo mene?«

Razred je bio na nogama, sem Cvijića.

»Ne možete svi, to je samo jedan šešir... Mogu, samo dvojica! Recimo, neka idu, neka idu...« profesor je neodlučno gledao po licima đaka: »Ni po babu, ni po stričevima, nego, po azbučnom redu.« Profesor se mašio za dnevnik, a đaci Branislav Rajić i Vasilije Simić bili su pred vratima.

»Hvala gospodine profesore.« rekli su uglas, očito uvežbani, jer im ovo i nije bio prvi put da negde idu po azbučnom redu, čak su imali i nadimke po tome. Branislav »Ni po babu«, a Vasilije »Ni po stričevima«.

»Jakove Prodanoviću, ko je otvorio prozor?« profesor se okrenu Prodanoviću ukočenom, kao štap pobodenom, kraj zatvorenog prozora.

»Gospodine profesore, ne znam, majke mi, ja nisam.« Prodanović je davao ukočene odgovore.

»Kako, molim? Da li ja čujem dobro? Gospodin je redar, a ne zna ko je otvorio prozor? Iako mu je poznato, da sam ja, izričito, naredio da se ovaj prozor za moje časove ne otvara! Dužnost redara je da otvori oči i vidi ko je otvorio prozor, a ne da se ponaša kao princ!«

»Nemam ja ništa sa prinčevima, moja su politička načela druge prirode!«

»Prodanović, još jednu nedelju da bude redar!« profesor je izrekao kaznu, bez upravnog obraćanja Prodanoviću, sa željom da izbegne svaki razgovor o političkim načelima.

»Jednu još imam, od četiri kaznene nedelje, zbog knjige »O demokratiji!«

»Još jednu, molim!«

»Ne može!« Jovan Cvijić je prekinuo čitanje knjige.

»Molim, ko je to rekao?« profesor se naljutio.

»Ja. Jovan Cvijić.«

»Kako, Cvijiću? Kako ne može? Šta to znači? Ko je ovde razredni starešina? Treba li tebe da pitam? Ti ili ja? Zvekane jedan!«

»Pod zvekanom mi podrazumevamo biće koje govori nerazumno.« Cvijić je bio sasvim miran: »A moja upadica je bila na mestu, jer je iduća nedelja poslednja nedelja do mature!«

»Dobro... Da... Može i meni da se omakne. Nisi zvekan, ali si mi upao u reč.« povlačio se profesor, ali oprezno:

»To nije odnos koji moraju da imaju maturanti Prve muške gimnazije, prema svojem profesoru i prema starijem. Nisi zvekan, ali si nepristojan. Cvijiću, budi ljubazan i stani u ćošak!«

Cvijić je izašao s raskriljenom knjigom.

»Prodanoviću, i ti budi ljubazan i stani u ćovdak! Jasno?« pogled profesora zaustavio se na digiutoj ruci Pavla Popovića:

»Popoviću, zašto dižeš ruku kad još ne propitujem?«

»Gospodine profesore Vujiću, da li može Jaša Prodanović da ne stoji. Ja sam otvorio prozor?«

»Molim? A moja naredba? To si zaboravio?«

»Nisam zaboravio, gospodine profesore Vujiću, ali sam mislio da ste ruku tako uvežbali da ne možete promašiti! Ja u to i dalje verujem. Sigurno Vas to suđenje, o kome se priča, malo rastreslo. Ali sam siguran da, u drugoj situaciji, nikad ne biste promašili.«

»Mogu ja da nabacim šešir i kad je prozor otvoren, to si dobro primetio, ali danas nisam dobro raspoložen i to si dobro primetio. A Jakov Prodanović ima da stoji, nije on princ, već redar koji mora da zna svoju dužnost...«

»Nisam ja princ...«

»Dobro, znam da si čitao Svetozara Markovića.« profesor više nije želeo da razgovara sa Prodanovićem, već sa Popovićem:

»Ne može Prodanović meni republiku u razred, Popoviću! Ima da stoji, jakako, svi znate da ja nisam meka srca! Sedi, Popoviću!« tek kad je Pavle seo, profesor se setio njegovog priznanja:

»Popoviću, ustani! Molim! I ti u ćošak!«Pošto su dva, tri puta kucali na vrata i pošto im je dva, tri puta rečeno napred, u razred su ušli Branislav Rajić i Vasilije Simić, noseći šešir između sebe i s utiskom kao da nose neku, bogzna kako tešku stvar.

»Gde ste do sad?« pitao je Pavle: »Što niste došli po pomoć?«

»Morali smo da mlatimo šešir...«

»Profesorov novi šešir kamenicama?«

»Samo smo ga prvo mlatili kamenicama.« rekao je Branislav.

»Pa kad ga nismo tako skinuli, ja sam morao da se popnem na lipu...« nadovezao se Vasilije.

»Kako, molim?«

»Zapao je na lipu...«

»Pa ga nismo pogodili kamenicama...«

»Ja sam se peo na lipu da ga otresem...«

»I tako smo ga otresli, ja sam raširio ruke da ne padne na zemlju.«

»Profesor vam zahvaljuje na nesebičnom trudu.« rekao je Jovan Cvijić.

»Hvala, hvala, hvala na trudu. Na mesto.« i oni su po profesorovom uputu ostavili bojažljivo šešir na policu i otišli na svoja mesta. Profesor je otvorio dnevnik:

»Cvijiću, je li s tobom sve u redu? Nešto mnogo pričaš? Da li ti se priča za ocenu?«

»Profesore, kako da Vam kažem.« uvijao je Jovan Cvijić, onako đaćki: »Molim Vas, da me danas ne ispitujete nemački, jer sam i za srpski promukao.«

»Dobro, Cvijiću, moraću da ti zavedem ocenu koju imaš...« profesor je listao dnevnik: »A imaš, molim, pet... Cvijiću, molim, sve mangup...«

»Nisam ja mangup, profesore, ja samo sedim do mangupa.«

»Mitroviću, otkad se ti nisi javljao?«

»Od jutros, gospodine profesore, sreli smo se kod baštovandžinica. Rekli ste mi da ću opevati dolap.«

»Na času, Mitroviću, na času, nisi li mi rekao da ćeš se sam javiti, još prošle nedelje? Šta je, molim, zaboravio si?«

»Profesore, zar očekujete da sam toliko zlopamtilo? I to na svoj račun?«

»Šta predlažeš, Mitroviću?«

»Vor allem haltet euch an Worte! Dann geht ihr durch die sichere Pforte Zum Tempel der Gewissheit ein; Denn eben wo Begriffe fehlen, Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.«

»Bravo, Mitroviću, otkud ti to? Prevedi, za ove mangupe.«

»Pre svega se držite reči! Onda ćete na sigurnu kapiju ući u hram izvesnosti; Jer upravo gde pojmovi nedostaju, Javlja se reč u pravi čas.«

»Ima jedan đavo, jedan Mefisto, je li, moj Mitroviću.« profesor je bio retko zadovoljan:

»Meni je veoma žao, Mitroviću, ali ocena je ocena, žao mi je, neopisivo, što ti od pet ne mogu više dati, a molim, ja znam da grešim. Evo ti, ipak, pet plus, da zbunim nastavničko veće... Sedi, Mitroviću. Koga sada da prozovem? Ne bojte se, neću nikoga. Zar da mi neko pokvari ovaj Mitrovićev utisak... Nego, učite li vi šta kod ostalih profesora?«

»Učimo kao ljudi, gospodine profesore.« javio se Mihailo Petrović, vadeći violinu.

»Nadam se da tako ne odgovarate.«

Mihailo Petrović je dao dirigentski znak violinskim gudalom i razred je zapevao:

»Naše glave do vrha su Pune znanja.

Profesore, verujte nam Bez pitanja.

Profesor će sad da pita, ima l' spasa?

Profesore, uvo zvonit Za kraj časa.«

»Molim? Zvonilo? Opet nisam čuo zvono? Možete mi to i jednostavnije reći, a ne da pravite operetu od razreda... Onda, propitivanje ostavljamo za idući čas!«

Maturanti su ustali, a profesor je krenuo do prozora, po šešir. Kad je pipnuo šešir, lice mu je dobilo neki čudan izraz. Pažljivo je zavukao ruku pod šešir i izvukao goluba gaćana. Simić i Rajić su sijali puni ponosa, dok su se svi ostali maturanti s mukom uzdržavali da ne prsnu u smeh. Profesor Vujić je otvorio prozor i pustio goluba:

»Simić i Rajić su otresli i jednog goluba sa lipe.« rekao je i ponovo odmerivši razred zastao je pred vratima: »Sve mangup do mangupa, gospodo!«

»Maturanti, mirno!« komandovao je Jaša. Branislav Simić je ponovo napravio lopovske merdevine, a Mihailo Petrović je skinuo karikaturu i vratio sliku kralja Milana. Zatim je ceo razred na prstima prošao pored direktorove kancelarije.

SPOMENIK PROFESORU VUJIĆU

Posle školskih časova, maturanti su se razilazili kud koji. A svaki je imao kuda. Njihov svet nije imao samo četiri, već mnogo više strana. Skoro da je svaki od njih bio svoja strana sveta. Sam Jovan Cvijić je išao u svim pravcima, sa raskriljenom knjigom. Milorad Mitrović se nalazio na sedmom nebu, koje se najčešće nalazilo ispred Više ženske škole. Milutin K. Dragutinović je svakog dana, krišom, nekom od đaka, ali u ličnom prisustvu davao da pročita prepis još neštampane poeme Branka Radičevića »Ludi Branko«. Kako je napravio ovaj prepis, tajanstveno je čuvao. Ovoga puta stihove »Ludog Branka« gutala su dvojica istovremeno, Branislav Rajić i Vasilije Simić, njih je azbučni red učinio nerazdvojnim:

»Tu ćeš naći okićeni' Lepih moma,
lepih snaša, Ima nešto i pošteni',
Al' najviše sekadaša:
Il' za novce, il' onako,
Al' su daše svakojako.«

Jedino se Jaša Prodanović nije zanimao za »Ludog Branka«. On se zanimao za menjanje sveta. I on je krišom davao na čitanje knjige Svetozara Markovića, Mite Cenića, Vase Pelagića, Emila Zole, Žorž Sandove... Pored zvanične školske biblioteke, on je bio bibliotekar i Reda tajnog čitanja.

»Uvek sam se pitao kojoj bi partiji pripadao gospodin Vujić? Ako već ne pripada, premda sumnjam. Ne može se ne pripadati ni jednoj partiji, bogamu, Srbija je ovo.« rekao je Jaša Pavlu i Mihailu sa kojima se našao u kafani »Crna mačka«.

»Mlada gospoda žele?« pitao je kelner.

»Kriglu, sa sečenom penom.« rekao je Mihailo.

»Isto.« Pavle je, uglavnom svuda, pa i u piću, pratio Mihaila.

»Ja ću kafu.« rekao je Jaša, ne prekidajući svoju misao o profesoru:
»Da li je za socijaliste ili radikale, za liberale sigurno nije.«

»Pusti profesora, neka se sam određuje, ionako je čovek koga ne možeš s drugim svrstati. Živeli mi sto godina, pa posle, ko hoće, neka mre.« Mihailo se kucnuo sa Pavlom: »Uostalom, evo profesora, pa ga pitaj.«

Profesor Vujić je ušao i seo za prazan sto. Maturanti su nabili glavu na sto, da ih ne primeti, gledajući ra, ispod oka. Kelner je profesoru odneo novine »na ramu« koje je on počeo više da prelistava, a manje da čita, nočev od poslednje strane, gledajući po prisutnim gostima. I možda

bi primetio Petrovića, Prodanovića i Popovića, da kelner, za susedni sto, nije dvojici gostiju doneo pečenje i salatu. Još je i svojim uslužnim povikom: »Pečenje i salata, molim!« skrenuo profesoru pažnju. Gosti su se odmah latili jela, obručke, a profesor ih je zgranuto posmatrao.

Sasvim različen, ustao je i prišao im:

»Gospodo, pečenje i salata ne idu zajedno.«

»Šta hoćete, gospodine?« gosti su, iznenađeni, ostavili viljuške i noževe.

»Kako, šta hoću? Kako? Hoću da kažem to, što sam i rekao, molim. Teško takvom pečenju i takvoj salati u takvim rukama.« profesor se poklonio gostima koji su ustali i ljutito izašao iz kafane. Kasnije, u šetnji, Petrović, Prodanović i Popović videli su profesora Vujića, kako u bašti kafane »Srpska kruna« jede supu.

»Gospodin Kosta Vujić počinje svoj ručak kod »Srpske krune«.
rekao je svečano Pavle.

»Bogami, on je jedan od vođa srpske gurmanske partije.« gurnuo je Petrović Prodanovića.

»Miko, ostavi šale. Ima on neka svoja stroga načela i od njih nikada ne odustaje.« ostajao je pri svome Jaša. »Jedno od tih načela je da će ručak nastaviti kod »Granda«, pa...« Pavle je prevodio Prodanovića na Mihailovu vodu.

»A, ne, Pavle, neće danas kod »Granda«, već kod »Kolarca«, danas je petak...«

»Smetnuo sam petak s uma, pečenje kod »Kolarca«, onda će nastaviti u bašti kafane »Drugi srpski ustanak«, pa kod »Srbije«, i najzad, kod »Dva druga« sutlijaš.«

»Ne preterujte.« rekao je Jaša: »Ti, Pavle, sve izkreneš!«

»Da vidimo!«

»Miko, preseći!«

I profesor Vujić je bio čovek od reda, ručao je pio redu i po pobrojanim kafanama. Maturanti su ga poizdalje posmatrali.

»Vidiš, moj Jašo, profesor Vujić je najveći gurman u Beogradu.« presudio je presecanje Mihailo Petrović: »Ne stiže on da se petlja u politiku.«

Uz zavojito stepenište prvo se pojavio šešir, a potom i ceo profesor Kosta Vujić. Zakoračio je hodnikom ka prvim vratima. I ovde je zastao pred vratima. Dodirnuo je desnom rukom obod šešira, a levom otvorio vrata. Maturanti su ustali. Profesor Vujić je, već bio zamahnuo svojim šeširom, ali ga je, ipak, u poslednjem trenutku zadržao.

»Gospodine Vujiću, samo Vas čekamo.« rekao je sudija: »Šta je to tamo? Mir.« Maturanti su stajali.

»Sedite.« rekao je profesor Vujić. »Gospodine Vujiću, gde je Vaš advokat?« upitao je sudija, pošto je, prethodno, dao znak da suđenje počinje.

»Šta će mi advokat?« širio je ruke profesor: »Sam ću da iznesem svoju tužbu, sve je tako jasno, a i da ne pravim veće sudske troškove, ako dozvolite, gospodine sudija.«

»Aha, ne branim. Milune, dede onaj spomenik.« sudija se obratio sudskom panduru. Pandur Milun je izašao iz sudnice u kojoj se lagano širio žagor i prigušeni smeh.

»Mir, isprazniću salu.« opominjao je sudija. Kadje Milun, sa još jednim pandurom, uneo nadgrobni spomenik na kome je bilo ispisano:

**KOSTA VUJIĆ,
PROFESOR PRVE MUŠKE GIMNAZIJE,
UMRO 18... GODINE**

salu je preplavio žamor.

»Mir.« viknuo je sudija: »Izvolite, gospodine Vujiću.«

»Gospodine sudija, ja nemam ni žene, ni dece, što no rekli ni kučeta, ni mačeta, a godine su tu.« profesor je bio vrlo uzrujan: »Ja sam običan profesor nemačkog jezika, ali neću da mi grob bude bez spomenika! Zato sam rešio, da za života, napravim sam sebi spomenik! Molim! I naručio sam ga, kod kamenoresca Krunoslava Spasića, ovde prisutnog kao optuženi. On je spomenik i napravio, uglavnom, onako kako sam ja i tražio, sem u jednom. Umesto da ureže samo hiljadu, to jest broj jedan i da ostavi da se, posle mene, urežu godine smrti, on je urezao hiljadu i osam stotina, to jest jedan i osam. Kao što je to očigledno, na dokazu.« profesor je prišao spomeniku i pokazao cifre: »Ja ovakav spomenik nisam naručio i neću da ga primim.«

»Tako je.« odobrvala je publika: »Profesor je u pravu«. Profesor je pogledom umirio đake:

»Zar će meni, jedan kamenorezac da određuje vek, u kome ću da umrem? Otkuda njemu takvo pravo? Molim? On treba da uradi porudžbinu, a ne da se bavi proročanstvima i vradžbinama! Molim!«

»Gospodine sudija,« kako je uzrujani profesor seo, istovremeno se digao advokat kamenoresca Krunoslava: »Moj klijent, kamenorezac Krunoslav Spasić, nije imao nikakvu zlu nameru prema uvaženom gospodinu profesoru Vujiću. Uvaženi gospodin profesor je rekao mome klijentu da se na spomenik ureže sve, sem godine smrti i moj klijent je to uradio. Gospodine sudija, do kraja ovog veka ima još dobrih četrnaest godina, a gospodin Kosta Vujić ima šezdeset i šest godina...«

»Ne možete tako govoriti!« negodovala je publika:

»Naš profesor je kao mladić!«

»Naš profesor puno šeta!« rekao je Mihailo Petrović.

»Ja mogu posvedočiti da je tako!« javio se Jovan Cvijić.

»I gospodin advokat se bavi proročanstvima i on tvrdi da ću umreti u ovom veku. Ja ću da umrem kad mi bude vreme, a ne kad mi odrede.

Pogotovo, neću da umrem kad mi odrede kamenorezac i njegov advokat!« profesor Vujić je skočio ljutit i počeo da istresa džepove:

»Tačno je, molim, da nas od dvadesetog veka deli više od decenije, skoro decenija i po. Ja sam, međutim, već u nekoliko beogradskih lokala rezervisao sto za 31. decembar 1900. Za ulazak u dvadeseti vek! Moliću! Hteo sam, da u ovom gradu, prvi biram mesto za doček dvadesetog veka i da mi je sve na izboru! Evo, tu su rezervacije! Evo, uverite se, gospodine sudija! Sve je tu čisto!«

»Molim, gospodine sudijo, ja o tim rezervacijama nisam imao pojma. Da sam imao pojma...«

»Nije to za tebe ništa važno! Molim! Šta ti imaš da imaš pojma? Tvoje je da ispuniš narudžbinu! Ja sad samo nemam nameru da umrem pre dvadesetog veka. Ako sudu treba, ja predlažem da se saslušaju restorateri: Ljuba iz »Dardanela«, Tomčić iz »Crne mačke« na Vračaru, Milan Bidža iz »Maljena«, Periša iz »Srpske krune«, pa...«

»O čijem trošku?« pitao se kamenorezac.

»O trošku onog ko izgubi parnicu, a to neću biti ja.« profesor Vujić je seo.

»Spasiću, imate li šta da kažete?« pitao je sudija tuženog.

»Tako je ispalo gospodine, pa, sad šta? Gosin profesor neće da primi spomenik! Ja sam hteo da se nagodim. Može da se umetne parče umesto osmice, pa da se ne primeti. A on neće, razumete.« kamenorezac je bio jedan snebivljiv čovek.

»Molim Vas, gospodine sudija.« ponovo se digao profesor Vujić:
»Zar da ispadam smešan. Čitali ste onu šalu na račun Škota. Po toj šali Škot je kupio polovni spomenik, a ženu posle naterao da promeni ime. Čitali ste to. Nije meni do šale.«

»Nije ni meni do šale, gosim sudija. Ne ide da pravim nov spomenik, kad je i ovaj tako dobar, bog i duša! Nije pravo. Zabuna je sa profesorove strane, nije rekao do kraja šta hoće.«

»Kako nisam, hoću spomenik i neću da umrem kad vi hoćete!«

»Meni je svejedno, neka on umre kad hoće. Dobar spomenik, šteta da se baci, gosim sudija. Molim sud da posreduje da to sa spomenikom legne...« prepodobrio se Krunoslav. Ovo je još više razljutilo profesora:

»Ja da legnem? U ovom veku? Odbijam, samo ako me smrt ne prisili! Neću da me spomenik baksuzira!«

»Mislio sam da se posreduje za parče.«

»Meni nema umetanja! Neću umetke, molim! Taj spomenik je moja istorija, moj život i hoću da mi bude čist! Tako sam naručio i tako hoću

da dobijem.« profesor nije popustio. A kada je profesor Kosta Vujić, pobedonosno, izašao iz suda i zaputio se uz ulicu koja je vodila od reke ka gradu, pratila ga je, poizdalje, pesma njegovih maturanata:

»Profesor je bio jedan, On je Vujić, bilo kuda,
Sebi veran i dosledan, Ma išao preko suda.
U životu znao red I morao sve da stigne.
Želeo je on unapred I grob sebi da podigne.
U tom vidu, čeg se seti, Radio je to da sredi,
Čak i vreme kad će mreti Znao sebi da odredi.
Ko obični drugi ljudi Imao je neprilika,
Voleo je da se sudi Oko ličnog spomenika.«

OPRAVDANJA JOVANA CVIJIĆA

Profesor Kosta Vujić je uobičajeno, zastao ispred razreda. Nikakav žamor nije dopirao kroz vrata. Šta li je sad? Kao da nema nikog. Prineo je ruku obodu šešira i polako otvorio vrata. Profesor nije mogao verovati svojim očima. Maturanti su ustali, bez reči i bez šuma, takoreći. Profesor ih je u čudu pogledao. Pogledao je potom i u prozor naspram vrata i, premda je prozor bio zatvoren, mirno je otišao do njega i lepo spustio šešir na policu. Ponovo je pogledao u maturante. Bili su tako mirni, da im ni bubice nisu bile ravne. Koliko se sećao, a toga bi se sećao, nikad nisu bili tako mirni.

Pregledao je stolicu, zavirio pod katedru. Nije verovao da su se đaci smirili bez ikakvog razloga, bez neke planirane đavolije. Otvorio je dnevnik, ali nije znao šta da počne. Ova neuobičajena tišina izbacila ga je iz sedla. Pomislio je kako je ovo stanje da se izludi. Ustao je i pošao među đake.

»Petroviću.« zastao je pored Mihaila Petrovića. Petrović je ustao, lepo, mirno, i bez reči: »Kako si sa zdravljem, Petroviću?«

»Hvala na pitanju, gospodine profesore, dobro sam.« odgovorio je najučtivije od kada ga zna, a zna ga, već osam godina. Profesor Vujić je zavrteo glavom, opipao se po leđima, da mu nisu šta zakačili. Pred njim je bio Pavle Popović:

»Popoviću, da nisi slab?«

»Nisam, gospodine.« Popović po prvi put nije insistirao na živcirajućem propisu oslovljavanja profesora.

»A ti, Mitroviću?«

»Nisam, gospodine«.

»Imaš li kakvih nezgoda, Mitroviću? Samo reci, blago meni.« učinilo mu se da je Mitrović manje razbarušen, nego li obično.

»Nemam.« kazao je suvo.

»Aha. A ti, Prodanoviću, da nemaš kakvih briga, svojih ili narodnih?«

»Nemam, gospodine.« rekao je bez buntarskog naglaska. Primetio je da Jovan Cvijić nema knjige u ruci, a već ga, godinama, uzalud opominje da ne čita na času, da spremi knjigu u klupu dok traje čas:

»Cvijiću, gde ti je knjiga?«

»U klupi, spremljena, gospodine profesore, nije red da čitam na času.«

»A kako ste vi ostali sa zdravljem i uopšte, onako, kako ste?« zabrinutim pogledom je obuhvatio ceo razred. Odgovorili su mu jednoglasno:

»Dobro smo.«

Profesor se vratio za katedru, kao u beznađe:

»Pa, šta vam je onda? Što ste mirni i ozbiljni, dođavola!«
Razredom se zaorio dugo suzdržavani smeh, koji je izbrisao zabrinutost s profesorovog lica. Skamije su zaškripitale.

»Sve mangup do mangupa. Dogovorila se banda. Umirili se da mene sekiraju. A ja se zabrinuo.« Profesorove zabrinutosti je nestalo, smenila ga je ljutnja. Otvorio je dnevnik i viknuo:

»Jovan Cvijić!« Jovan Cvijić je skočio, sada već sa knjigom u ruci.

»Zapisan si u petak dvadesetdrugog da nisi bio u školi! Da li ti je to poznato?«

»Poznato mi je gospodine profesore.«

»Ovo što piše, to je fakat, misliš li ti to pravdati?« profesor je prstima kucao po mestu gde je Cvijić bio zapisan.

»Mislim, gospodine. Imam opravdanje.«

»Na sunce s njim.«

»U petak sam bio lepo pošao u školu i usput se zamislim...«

»O čemu, Cvijiću?« pitao je Mihailo Petrović.

»O prirodnim naukama.«

»O prirodnim naukama se čovek može dobro zamisliti. Petroviću, ne prekidaj đaka kad daje opravdanje. Šta je bilo dalje Cvijiću?«

»I idavši tako zamišljen, naletim na ulični stub i... udarim glavom u njega!«

»Gde, Cvijiću, neću da ti kleštima vadim opravdanje iz usta?«

»Pred Narodnim pozorištem, gospodine.«

»Zar opet?« profesor se nalaktio i cedio opravdanje.

»Nije opet, gospodine profesore.«

»A prošli put?«

»Prošli put nije bio stub...« Cvijić je želeo sve da razjasni.

»Nego rupa...« profesor je istrajavao po svome.

»Da, rupa, gospodine profesore...«

»Kod pozorišta, Cvijiću.«

»Ali sa druge strane, tamo gde se gradi velodrom, da velosipedi ne bi gazili mirne građane, prolaznike.« i Cvijić se držao svoga.

»I ti si prva žrtva beogradskog velodroma, Cvijiću.« pitao je profesor sa izvesnom primesom podrugljivosti, kao da se i sam zanoveta.

»Moglo bi se reći, gospodine profesore Vujiću, ali ja se nadam da ću ostati poznatiji po nečem drugom.« za Cvijića sve mora imati meru, pa i profesorova podrugljivost.

»Zasad je moja žrtva.« rekao je Milutin Dragutinović.

»I moja, profesore.« javio se Pavle Popović.

»I ja sam tu.« prijavio se Mihailo Petrović.

»Ni ja nisam izvan grupe.« odazvao se Mitrović.

»I mi, profesore.« javili su se Rajić i Simić.

»Stanite!« profesor je ustao: »Kakva je to prozivka? Je li ovo čas?«

»Gospodine profesore Vujiću, mi smo članovi prvog Srpskog velosipedskog društva...« rekao je najčutljiviji đak Ljubomir Stojanović.

»Vi članovi?« čudio se profesor Vujić: »Otkad, molim, da li ja to dobro čujem?«

»Od osnivanja.« nastavio je Stojanović, ja sam uveden pod brojem jedan.

»Od svih bih to očekivao, od svih izuzev tebe, Stojanoviću. Najmirniji čovek u razredu, a prvi član Srpskog velosipedskog društva. Velosiped je opasno sredstvo... Oružje, molim, takoreći... Vi ste ti koji ste opasnost no građanstvo... Da se ja pitam pre mature...«

»Još nedelja, profesore.«

»Šta mislite, gospodine profesore,« Mihailo Petrović je potegao tajne dokaze, u odbranu velosipeda: »da li bih Vam doneo sa Slavije onako brzo kuvane papke i to još vruće, da ne koristim velosiped?«

»Pa, dobro, velosiped je opasno sredstvo, sem kad se, s razumom, u korisne svrhe upotrebljava,« zaključio je profesor s mišlju na papke:

»Vratimo se Cvijićevom stubu, to jest opravdanju.«

Polaskan pobedom velosipeda Mihailo Petrović je nastavio da priča:

»Ti bi, Cvijiću, mogao svaki dan da udaraš u drugi stub i to dva puta dnevno, a da ne ponavljaš isti stub cele godine pred Narodnim pozorištem. Nije to gradivo za ponavljanje.«

Profesor ga nije shvatio:

»Molim, Petroviću.«

Profesor i ne treba sve odmah da shvati, valja ga dobijati na vremenu, imali su svi dobre ocene, novim ispitivanjem bi mogli samo da ih pokvare:

»Gospodine profesore, u Beogradu ima 611 opštinskih stubova sa svetiljkama. To je za Cvijića dušu dalo, da dvaput dnevno udara, a da ne ponovi stub...«

»Šta li ti sve nećeš znati, Petroviću. Ali ne može dva puta, godina ima 365 dana, molim.«

Profesor je došao na Mihailovo zemljište:

»Hoćete da kažete da fali 119 svetiljki, ako godina još nije prestupna?«

»Dabome, Petroviću, i ti si uspeo da se preračunaš.«

»Nisam, gospodine, profesore, treba odbiti dane školskog raspusta. Ja na sve računam...«

»Sve mangup do mangupa, gospodo... A ti mene na račun, je li? Molim, ja grešim? Petroviću, za kaznu ćeš danas u inostranstvo, u Zemun. Odmah posle škole. Hitno mi je.« profesor Vujić je štedeo na markama, šaljući pisma rođacima u Bačkoj i prijateljima u Beč, iz same Austrougarske, iz Zemuna.

»Zašto i nas ne kažnjavate Zemunom? Mogli bismo i mi da Vam šaljem pisma sa zemunske pošte?« pitao je Đorđe Đorđević, maturant izrazito sklon filologiji: »U Zemunu ima i šta da se vidi.«

»Zar da vas potopim u Ušću? Petrović je alaski kalfa, bogamu. Šta biste vi u Zemunu?« čudio se profesor: »Šta bi ti, Đorđeviću?«

»Ja bih želeo da vidim kuću u kojoj su se sreli Branko Radičević i Jakov Ignjatović.« razredni filolog je imao želju prema svojoj sklonosti.

»To ti vredi, Đorđeviću, treba istraživati.«

»Istražuj, Đoko, profesora Vujića, on je školski drug Branka Radičevića.« zudnuo je Pavle: »A Zemun je Zemun.«

»Šta biste vi, ostali, u Zemunu?«

»Pa zna ce.« javio se Milan Nešković: »Išli bismo da obiđemo onu veoma znamenitu i nadaleko čuvenu javnu ustanovu u ribarskoj ulici.«

»Molim, one devojčure?« začudio se strogo, a onda se nasmejao: »Ja vam to ne bih savetovao gosiodo, jer tamo možete naleteti na svoje očeve.« Razred se zacerekao.

»Ima li neko ko ne bi želeo da ide u Zemun?« pitao je profesor. Javio se Velimir Stefanović i profesora Vujića time, uopšte nije iznenadio. »Oh, da su ti svi kao onaj Stefanović to bi bila pesma.« govorio je profesoru Vujiću direktor Kozarac.

»Cvijiću, pošto pred Narodnim pozorištem ima stubova za svetiljke, primam opravdanje, koje sam sve proverio. A sada sedi i napiši to opravdanje. Moram imati pismeno.« profesor se okrenuo Stefanoviću: »A sad, nas dva da popričamo, Stefanoviću. Ti ne bi išao u Zemun, jer je Zemun pokvarena varoš?«

»Ne bih, gospodine profesore.« Stefanović je odgovarao sa rukama spuštenim i priljubljenim uz telo, u nekoj vrsti stava mirno.

»Stefanoviću, pa ti nemaš ni jedan izostanak?«

»Nemam, gospodine profesore.«

»Dobar si đak, Stefanoviću?« profesor je pitao pitajući se hoće li se Stefanović uopšte pomeriti.

»Odličan sam, bez ijedne četvorke, gospodine profesore.«

»Ne viđaš se ni po gradu, ni po kafanama, Stefanoviću?«

»Ne, gospodine profesore. Ja samo znam za put: škola kuća.« Stefanović nije menjao odgovorni stav.

»Pa toje nepodnošljivo, Stefanoviću.«

»Ne shvatam Vas dobro, gospodine profesore.« nije ni trepnuo.

»Nepodnošljivo je koliko ti nerviraš svoje drugove...«

»Ja to nisam primetio, gospodine profesore.«

»Nerviraš i mene, tom glupom rešenošću da provedeš život bez pogreške. Znanje ostaje, ako ostaje, tamo gde ostaje. A školovanje se, po pogreškama pamti. A no tome, ti si svoje školovanje već zaboravio. Svima sam lepo pružio pravo na pogreške, ali ti si sve to izbegao... «

profesor je izvesno vreme počutao, a i razred je ćutao: »Ja sam prema tebi Velimire Stefanoviću grdno pogrešio. Oprosti mi, što ti to nisam rekao dok je još postojala mogućnost da to promeniš...«

»Evo opravdanja, po kome ću pamtit i svoje školovanje.« Cvijić je izneo napismeno.

»Uspeli ste da mi pojedete čas.« rekao je profesor, slušajući školsko zvono: »Danas niste morali da pevate. I pazite, nemojte da mi ko sutra zakasni.«

»Sutra je nedelja.« javio se tačni Jovan Cvijić. »Sutra ćemo svi ići na Savu. Ponesite mi ono što sam ranije zadao za domaći, povađene i prevedene opise reka iz Geteovih dela.«

»Da zaokružimo Geteovu prirodu?«

»Sasvim. Prošle godine smo išli na Avalu i pripremali smo Geteove opise šuma i planina. A preprošle smo pripremali zalaske sunca. Molim, Mitroviću, ti se nešto mrštiš?«

»Ništa, gospodine profesore...«

»Njemu bi više odgovarali Geteovi ljubavni opisi.« Pavle je bio tumač Mitrovićevih pesničkih htenja.

»Vi ste još đaci, to je gradivo za Veliku školu. Molim, ja grešim?« profesor je nameštao šešir.

»Mi se družimo sa velikoškolicima. Mića je napredan mladić i već je ušao u ove opise.«

»To je slobodna lektira, a obavezni su opisi reka.« profesor je zatvorio vrata, sa gestom da je razgovor okončan.

STAMBENI POGLEDI PROFESORA VUJIĆA

»Što li se seli svakog Đurđevdana?« pitao se Pavle.

»Tera ga neka sreća ili prokletstvo.« mislio je Jovan Cvijić: »Zar ti Miko nisi u Zemunu?«

»Nikada nisam ovako žurio iz Zemuna. Zar da propustim ulicu Ruzmarina?«

Profesor Vujić se svake godine, za Đurđevdan, u maju selio, bez obzira da li je i koliko bio zadovoljan prethodnim stanom i stanodavateljima.

Prvo bi, pred seobu, danima obilazio ulice u kojima se izdaju stanovi i zalazio je samo u ulice u kojima do tada nije stanovao, kao da je želeo da spozna Beograd stanujući u svakoj njegovoj ulici. Ovo subotnje popodne odvojio je za ulicu Ruzmarina. Kada bi on zašao u ulicu, svi su znali zašto je zašao i bivali su spremni da ga sačekaju.

Tako je bilo i sa njegovom krupnom pojavom u ulici Ruzmarina.

»Imam stanove da Vam pamet stane, gospodine profesore. Kuću sam gradio, po bečkom uzoru.« nudio je Petar Jović, rentijer s početka ulice: »Vi ste svetski čovek. Predajete i svetski jezik. Kod mene stanuje sve sam fin svet. Hoćete stan na spratu, hoćete stan u prizemlju? Samo izvolite, birajte.«

»Možda sam ja, gospodine...« profesor Vujić nije pokazivao volje da kod Jovića išta bira.

»Petar Jović, gospodine profesore.« Jović je bio rešen da ga ne propusti. Među stanarima mu je samo nedostajao profesor.

»Možda sam ja, gospodine Joviću glup, za sve što je previše moderno.« Profesor Vujić se nije nikako dao, mada je Jović sve činio da ga uvuče, bar u dvorište svoje trospratnice,

»Taman posla, profesore, vi ste...« ako ga uvuče u dvorište, popeće ga i na treći sprat.

»Rekoh, možda sam i glup, ali ti spratovi, to ja prezirem, gospodine, to je kao da ja nekom hodam po glavi ili da se neko meni popeo na teme...«

»Nemojte, gospodine Vujiću, to je jako staromodno, a vi ste...« »Neka sam ja i previše staromodan, ali ja tvrdo verujem da ćemo debelo žaliti za našim lepim prizemnim Beogradom sa baštama... Mi sve više živimo bez sopstvenog nadzora, a i grad nam tako raste. Čini mi se da grad beži, da se već oteo ispod ruku svojih graditelja. A stanari tu gube svaki uvid, a sa njim i meru grada prema sebi. Beograd se diže na račun našeg prostora.«

»Beograd mora postati evropska prestonica, gospodine Vujiću« sada je dotični Petar Jović mislio kako da prekрати razgovor sa profesorom Vujićem. Primetio je da ga pola ulice sluša, a on mu ruži kuću: »Balkan mora postati deo Evrope, Beograd mora izaći iz prizemljuša.«

»Razumem ja to, da Beograd mora da stigne evropske prestonice. Ali, ne može se nikada vek preskakati godinom. Ne može se pet godina stavljati uz pet vekova. Moraju tu proći decenije. Najmanje možemo vekove određivati spratovima. Žurba je veliki saveznik kajanja. Ne smemo dozvoliti, gospodine Joviću, da naši graditelji mrze svoj grad. Baš zato što ide iza drugih gradova, Beograd ne sme da ponavlja njihove greške. Mora se prostor prvo navići na čoveka. Ne može se, tek tako, izaći na ledinu i podići tek tako deo grada. Ako pristanem na haos, haos će zavladatai mnome. I zato ja, gospodine Joviću, neću nipošto da stanujem kod Vas, pa makar da me Vi plaćate.«

Profesor Vujić je uvek, tako, na početku ulice u kojoj traži stan, izneo svoje poglede na graditeljstvo, a potom bi samo tražio stan.

»Škripi Vam, kapija, gospodine Karamatijeviću, čujete li?« odlučio je da bude uviđavan.

»Ne, gospodine Vujiću, to moja žena svira violinu. Haj'te da Vam pokažem stan.«

»Hvala, gospodine Karamatijeviću, ne bih gospođu prekidao u muziciranju.« uviđavnost je bila na visini.

»Zbog gospođe Karamatijević je zaobišao i susednu kuću.« zaključila je grupa Petrović, Popović, Cvijić i Đorđević, koja je profesora pratila, šuljajući kroz bašte sa zrelim trešnjama.

»Gospođo Popović, zar Vi još niste ožalili muža?« profesor je skinuo šešir pred zajapurenom gospođom u crnini.

»Jesam, žalila sam ga i prežalila, gospodine Vujiću.« klikkala je gospođa Popović.

»A ta crnina, još uvek je nosite iz pažnje, gospođo Popović?«

»A, da jeste. A i kako bi, gospodine Vujiću, bez crnine svet znao da sam udovica.« gospođa Popović je širom otvorila kapiju kao da otvara sopstveno srce: »Uđite, gospodine Vujiću, ovo je kuća bez muške ruke.«

»Žurim se, gospođo Popović, mnogo se žurim, i želim Vam zaljubljevog i izglednog stanara.« profesor Vujić je krenuo unatraške napred.

»Uđite, gospodine profesore.« profesor Vujić nije stigao ni da se okrene u pravcu svoga kretanja, kad ga je po ramenu klepnuo kovač Miraš Nikitović.

»Gde da uđem?« trgao se profesor, pred njim je zjapila uska kapija kroz koju bi ga morali proguravati bilo da ulazi ravno, bilo bokom.

»Ne pada mi na pamet, gospodine, da stanujem tamo gde se u dvorište moram provlačiti, hoću da stanujem kao čovek i da ulazim i izlazim komotno i slobodno.«

»Još nije imao prilike da gleda nužnik.« Pavle je bio nestrpljiv. Profesor se zaustavio pred jednom zaista lepom, prizemnom kućom. I bašta je bila oko nje. Ušao je, u pratnji gazde i izašao zadovoljan.

»Pokažite mi toaletu.«

»Klozet ko klozet, gospodine Vujiću« rekao je gazda, skoro uvređen što to mora da pokazuje.

»Ne mogu se doseliti kod Vas.« rekao je profesor Vujić, koji je inače govorio, kako hek kad vidi nužnik, sve zna o stanodavcu, jer, po njemu, ništa kao nužnik ne liči na nas: »Ne odgovara mi toaleta.«

»Samo Vi izvolevate sa nužnicima.« rekli su mu i na susednom broju.

»Za sada se, za prave nužnike u Beogradu, borim ja, a nije daleko dan kada će to, ovde, sa čašću i ponosom, činiti i akademija nauka.« odgovorio je celoj ulici. Bankarski činovnik, Radisav Jovanović je već izračunao koliko će tačno dobiti od kirije od profesora Koste Vujića, kad mu je ovaj saopštio kako mu nužnik nije u najboljem redu.

»Pustimo nužnik, važno je ono gde se živi.« okrenuo je profesora u pravcu kuće.

»Ne mogu se složiti sa Vama. Čovek koji ne nauči da je nužnik deo njegovog bitnog boravka, ostaće ceo život u stisci.«

»Koji ceo život, u nužniku se ostaje samo tren.«

»Šta je biološki život?« rasrdio se profesor Vujić: »Nešto između jesti i oslobađati se pojedenog. Vrlo je važno gde jedeš, ali je ništa manje važna čistoća i lepota mesta gde se oslobađaš. Oslobađati se od izmeta jeste veliko oslobođenje i mi se ne smemo da stidimo tih mesta, našeg svakodnevnog oslobađanja. Ponekad to ne ide, mora se natenane, zar još da se i ugušite.«

»Da Vam pokažem nužnik? Ju, gospodine Vujiću. Kako Vas nije sramota, tako pričati sa jednom damom?« u susedstvu se sreo sa gazdaricom.

»Nije sramota pričati o čistim nužnicima. To je damsko ogledalo.« rekao je mirno profesor Vujić: »Sramota je, da oni nisu čisti. Dame bi valjalo da se bore, da se, uz svaku kulturnu kuću, prvo podigne nužnik.«

»Izvolite, gospodine, tu su sobe svetle, prozori trokriлни... A popodne ladovina... Ja sam moler Ivković... Što nije po volji, odmah sređujem...«

»Prvo da vidim toaletu!«

»Molim?«

»Nužnik.« profesor se nagnuo i šapnuo mu.

»A to, izvolite.« Ivković je žurno odveo profesora, očito je mislio da mu je hitno. Otvorio mu je vrata i pošao da ih zatvori. Profesor je zadržao vrata: »Aha, velika je toaleta i čista.«

»Učinićemo da bude i čistija.« Ivković sve hoće. U prvom redu, stanara, potom avans.

»Samo nema police! Moj uslov su police, mesto gde ću leti da držim jabuke, kruške i šljive, a zimi kompote!« profesor je pokazivao desni zid, nešto iznad visine sedenja.

»Napravićemo, gospodine Vujiću, napravićemo police.« Ivković je na sve pristajao.

»Onda, ovde, iznad vrata, ima da bude badža, u obliku srca tačno naspram sedišta, da mogu, sedeći, tu da zvrckam koštice od voća koje jedem.« izvoljeva je Vujić.

»Pravićemo badžu, gospodine Vujiću. Ima da bude u obliku srca.«

»U tom slučaju, pristajem. Molim.«

»Gospodine Vujiću, može li nešto unapred, mislim jedna mala kapara?«

»Tek kad vidim police i badžu.«

»Ja mislim da znam zašto se seli.« rekao je Mihailo: »Zbog nužnika, izgrdi dobar deo Beograda, a bar jedan mu preurede. Trideset seoba, trideset nužnika, to je već nešto.«

»Nužnik je umetnost. I Leonardo da Vinči je pronašao tip klozeta, ako niste znali. Zna li da Engleskinje za to mesto kažu: »Idem da berem ruže.« Šta ja to Vama, kad niste čitali Svifta?« tim rečima profesor Kosta Vujić je ostavio zbunjenog Ivkovića i zaputio se u pravcu »Ruskog cara«, koji je imao mesto za oslobađalje na nivou profesorovog dostojanstva.

MATURANTI U NEDELJU

Idući, svojim odveć uhodanim, tako reći utabanim putem, od kafane do kafane, otaljavajući do detalja, nedeljni ručak, od ostalih ipak bogatiji, profesor Kosta Vujić se u rano nedeljno popodne spustio na Savu, na Prvo srpsko plivalište i kupatilo. Ono se tako zvalo po zvaničnom imenovanju, ali se među Beograđanima, zvalo jednostavnije i manje zvanično: Letnje kupatilo na Savi.

Tu su ga čekali maturanti, reklo bi se s nestrpljenjem. Svi su bili, s izuzetkom uvek čitanjem zauzetog Jovana Cvijića, u kupaćim odelima. Tim odelima se može objasniti i njihovo nestrpljenje. Čekali su profesora da mu predaju povadene opise reke iz Getea, koje je već Pavle Popović sve skupio, da ne gube vreme pa da se predaju blagodetima Letnjeg kupatila. Da se prepuste šarenim pogledima gospođica ispod šarenih suncobrana. Ovi suncobrani su bili ponos prve srpske fabrike amrela i njenog vlasnika Moše Avrama Mace, čiji je princip bio da čovek može ići bez donjeg rublja jer se to ne vidi, ali ne i bez amrela, jer se to vidi. Čekali su maturanti profesora okupljeni oko ligeštula, ligeštul je profesor Vujić, pre polaska na ručak, ispratio po »ni po babu, ni po stričevima« Branislavu i Vasiliju na Savu, na kome se sada, u očekivanju profesora, baškario Mihailo Petrović.

Ma koliko da su profesora nestrpljivo iščekivali, maturanti nisu bili zaludni i nisu njegov dolazak odmah ni primetili, bili su okupljeni onim što im je, sa nekih kartona, čitao razbaškareni Mihailo i što je među njima izazivalo neobičnu i skoro ciktavu veselost, kojom se mladićstvo i pokazuje. Profesor Vujić je zastao i sam sa zanimanjem, želeo da čuje, a da ne prekine čitača.

»Jedna posmrtna lista«. žalostio se Mihailo u čitanju, prilagodivši boju glasa glasu nekog ko je duboko ožalošćen: »Moja nigda neprežaljena Kristina preminula je 3. ovog meseca, u 34. ili 36. godini svoga života i predana materi zemlji. Hvala materi zemlji koja je Kristinu primila. Hvala i lekaru, gospodini Rajiću, koji je sve i svja činio da spase Kristinu, pa kad je nije spasao hvala mu. Al' najviše hvala gospođi Milevi, udovi, koja se u vreme Kristininog bolovanja nalazila u mojoj kući. Hvala gospođi Milevi, udovi, što je negovala moju Kristinu i mene i time mi olakšala jade. A što se koješta priča za mene i gospođu Milevu, udovu, to za sad nije mesto za odgovaranje, ali dok dam Kristini po godine, biće govora o svemu a dotle »Stan počekaj od Doboja Mujo, i mi konja za trku imamo.« Ožalošćeni Kristifor Gajić, ovdašnji meštatin«.

»Odakle je to?« pitao je Negoslav Velizarić: »Zar to nisi izmislio.«

»Iz »Beogradskih novina«, vidiš da sam samo izrezao i zalepio.« pokazivao je Petrović, meškoljeći se u ligeštulu.

»Šteta je što, Miko, ne možeš da izrežeš i zalepiš onaj Velizarevićev istorijski odgovor iz književnosti: ‚Ne znamo tačno da li je Homer živeo, ali je poznato da je bio slep.‘ Odgovor je dušu dao za jedan karton.« rekao je Milutin K. Dragutinović.

»Šta ti hoćeš? Imam pravo da sumnjam. Šta je Gete rekao. Gradovi su se sporili da mu budu rodno mesto, a što se lepljenja tiče svoj pismeni bi mogao da zalepi, zapamtili smo mi ono o konju: »Kad se rodi jedan konj, on tu ne može ništa da promeni, i uvek ostaje konj.« Uvek ćemo to pamtili.«

»To, filozofski, stoji.« otresao je Dragutinović: »To se može filozofski braniti: Ima se šta i da pamti.«

»Čitaj, Miko, dalje, dok se ova dvojica nisu potukla.« presekao je Milorad Mitrović izglednu svađu. »A vi sjašite sa tog nesrećnog konja.«

»Štampariji Pere A. Stojanovića potrebne su dve devojčice za savijanje.«

Maturanti su se zakikotali. Ohrabren lepim i glasnim prijemom ovog oglasa, Petrović se latio drugog kartona:

»Traže se. Traži se više vrednih mladih švalja za belo rublje. Prvenstvo imaju one, koje su dobre u košuljama. Prva fabrika belog rublja kod ‚Vredne ruke‘«.

»U francuskim novinama sam našao jedan oglas u kojem se jedan pacijent zahvaljuje bolničarkama poimence, jer svojom toplinom greju bolesnika.« javio se Dragomir Janković.

»Dobar dan. Što rekli Francuzi: ‚Bonjour.‘« peckao je Mitrović.

»Francuski je jezik diplomatije.« - gundžao je povređeni Janković.

»Uruči mu notu. Odsviraj je.« rekao je Živan Gašić.

»Oprostite, gospodine profesore.« Jovan Cvijić je, čitajući, naleteo na profesora Vujića: »Vidite, zaneo sam se Hakslijevim Prirodnjačkim govorima«.

»Opravdano, Cvijiću. Pravdao sam ja tebi i manje očigledne stvari.« profesor Vujić je, uopšte, bio čovek odobrovoljenog duha, ali je bivao još odobrovoljeniji posle ručka: »Priznaj, sad, Cvijiću, da si one fosile, od letos, zbog kojih te ne samo u školi, već po čitavom Beogradu hvali profesor zoologije, gospodin Ljuba Miljković, na isti način pronašao, tako što si naleteo na njih?«

»One na Kličevcu iznad Loznice našao sam stvarno slučajno.« Cvijić je ozbiljno i strastveno objašnjavao: »Ali one, blizu Rožnja, kod podrinjskog Sokola, pronašao sam razbijajući škriļce.«

»Čekaj, Cvijiću, pa ta knjiga je na engleskom? Molim? Meni je, do sada, bilo poznato koliko znaš nemački i da imaš dobru ocenu iz francuskog. Tvoja je stvar, neću da se mešam, što za ispit zrelosti nećeš da polažeš francuski. Ali, taj engleski, pa ti i na engleskom čitaš, molim?« profesor Vujić je bio lepo iznenađen. On uopšte nije umeo da

krije iznenađenja, a kad su lepa, on je uživao da ta iznenađenja i pokazuje. »Naučio sam ga za dva poslednja razreda, uz savete profesora Andre Nikolića, po Rotvelovoj gramatici engleskog jezika, savnjajući englesku Bibliju sa našom u prevodu Daničića i po Beklovoj »Istoriji civilizacije.« Cvijić je bio gotov da se vrati Hakslijevim »Prirodnjačkim govorima«.

»Sam?« profesor Vujić pomisli kako je Cvijić ipak ono što on misli, a ne ono što misli direktor Kozarac: »Molim, u redu. A nepravilni glagoli?«

»Prikupio sam liste nepravilnih glagola po duvarima svoje sobe da bi ih često mogao gledati i što pre ih naučiti« otkrivao je Cvijić detaljno svoj način učenja nepravilnih glagola, svestan da će se tako rešiti dodatnih profesorovih zapitkivanja i bio je u pravu.

»Dobro je, Cvijiću, sedi.« na ovo »sedi« smehom su se oglasili maturanti, profesor se i sam nasmejao: »Dobro, Cvijiću, ne moraš da sedneš, ili kako hoćeš. Dobar si ti mladić, a nisi kao ove dangube, koje samo traže smeh i graju... Ne skupljaj to, Petroviću, ostavi, molim, hoću i ja da vidim šta ste čitali, ako smem, i čemu ste se smejali. Čuo sam vas još kod Đumruka...«

»To su naši oglasi iz novina, naše oglasne naravi, lepim to na kartone i koričenjem napraviću jednom od toga knjige. Ako nam se ne promene naravi, naravno, a to se lako ne menja, ako se uopšte menja, onda kad budem vaših godina, gospodine profesore Vujiću, imaću nekoliko ovako debelih knjižurdi. Delomudrije ovog sveta, tako ću ih nazvati.« Mihailo je složio kartone pored ligeštupa. Pre nego što će se zaputiti ka ligeštulu, profesor Kosta Vujić se, podalje izuo. On se, oduvek, izuvao pre nego što li uđe u prostoriju u kojoj će leći. Bila je to još jedna od onih čuvenih navika, kojih se držao, u svakoj prilici. Jednom kada je profesor Vujić putovao u Beč, železnicom, spavaćim vagonom, izuo se na zemunskom prvom peronu. Mihailo Petrović, koji je profesora ispratio na voz, poneo je cipele u Beograd, zapamtivši tačno mesto gde ih je profesor složio, da bi ih na isto mesto vratio došavši da sačeka profesora u povratku.

»Oglas. Klavir izgubljen je na putu od Slavije do Kalemegdana; ko ga nađe neka ga donese na Čuburu i preda Milošu Đorđeviću, u kasapnicu, gde će primiti nagradu.« profesor Vujić je odložio čitanje maturantskih spisa iz Geteovih dela o reci i latio se budućih

»Celomudrija ovog sveta«. Prethodno je, ni po babu ni po stričevima, poslao Branislava i Vasilija na veliku pijacu po trešnje:

»Objava. Moje goveđe papke s belim lukom preporučujem kao najbolje meze. Tasa Đorđević, škembar.« profesoru Vujiću je voda pošla na usta, mislio je na goveđe papke koje pravi Tasa Đorđević, škembar. Nije mu dobar oglas, ne ume Tasa da pravi oglase, ali što ume da pravi papke, to je da prste polizeš. A ovi mangupi mu isekli oglas. Sve

mangup, do mangupa. Profesor Vujić je pogledom obuhvatio Letnje kupatilo.

Mihailo Petrović je pecao uzvodno. Nijednog maturanta u blizini. Kada se pre raspršiše. Jedino se Pavle Popović nešto objašnjavao sa Jovanom Cvijićem.

»Idi po pivo.« ubeđivao ga je Pavle.

»Ja ne pijem.« Cvijić je kao i uvek bio razložan.

»Neće te ni pitati da li piješ. Uzmi dve krige, za Miku i mene i donesi nam gore.« Pavle je nešto petljao.

»Što ja?« branio se Jovan.

»Ti sve čitaš. Šta piše na vratima kupališne kafane?« Pavle je pokušavao da razmrsi konac udice.

»Piše: Ovde je zabranjeno ulaziti i sedeti u neodevenom stanju.«

»Siguran si.« Pavle je vukao kraj.

»Sasvim.«

»Ko od nas nije neodeven?« Pavle je rastezao konac sa udicom, koji je počeo da se ipak razmrsuje.

»Ja«. upecao se Jovan.

»Hoćeš li onda poći po to pivo.«

»Popoviću, nisam znao da te zanima ribolov.« rekao je profesor Vujić: »Pecaš, to je dobro.«

»Ma, ne, ja, gospodine profesore Vujiću, ovo je Mikina udica. On mene često vodi na pecanje, da mu razmrsujem konac i lovim gliste.« Pavle je to rekao sa nekom neodređenom vrstom ruganja, sebi, Mihailu ili profesoru.

»Treba da pecaš, to je dobro.« rekao je profesor Vujić odsutno, tek nešto da kaže, na ovu porugicu. Šta sve nije doživeo sa njima, i od njih, u ovih sedam, njihovih gimnazijskih godina.

»Oni su nemirni i u stavu mirno!« žalio se profesoru Vujiću profesor vojnog vežbanja Đura Rašić, pešadijski poručnik, među đacima nazvan Đura Disciplina, koji je, inače, kupanje na Savi otvarao skokom u reku pod punom ratnom spremom i plivao do druge obale. To je jednom izazvalo i zvanično diplomatsko negodovanje austrijskog poslanika u Beogradu, zbog navodne povrede teritorijalnih voda Austrougarske koja je time učinjena i to pod ratnom spremom. Poručnik i profesor Đura Rašić imao je jakih razloga da se žali na njih. Oni su, po njegovom liku, napravili jednom, u šestom razredu, kartonskog pajaca i kačili ga iznad profesorove glave, na mesto slike njegovog veličanstva kralja Milana.

Pajac je mlatarao i rukama i nogama, praveći »egzicirung«, kad bi Tasa Kuzmanović, iz poslednje skamije, prstima nogu potezao nevidljive konce pružene po podu. Jednom, kad se profesor Rašić suočio sa svojim kartonskim likom, pajac ga je propisno pozdravio salutiranjem. Za

Kuzmanovića i saučesnike poručnik Rašić je od profesora Vujića tražio preki sud. Profesor Kosta Vujić je, biranim rečima ovaj đачki postupak nazvao neizmernim bezobrazlukom, ali je, kao usput, dodao da on, ipak, spada i u red đачkih nestašluka koji bi štetili liku profesora tako odgovornog i otačestvenog predmeta ukoliko bi se kaznama učinili javnim. Zato je predložio poručniku Rašiću da on sam đake kazni jednom korisnom kaznom, velikim egzicirom do istorijske tvrđave srednjovekovnog Žrnova na Avali.

Profesor Vujić se prisećao zbivanja koje je preturio preko glave sa ovim razredom i koje će pamtiti. Predavao im je nemački svih sedam godina, ali im je razredni starešina bio samo u višim razredima. Ako su raspušten razred, onda deo zasluga za raspuštenost snosi i prethodni starešina Marko Velizarić koji je u ovom razredu imao i sina. Dosećao se i prve njihove naivne dosetljivosti, sigurno da im i nije bila to prva, ali je prva u njegovoj pameti. Kako se u školi radilo i do podne, đaci su nešto morali jesti. Izlazili su pred podne ispred škole gde ih je čekala masa pekara, voćara i poslastičara. Prodavci i đaci su ispred škole pravili silan metež i na taj način su terali građane na sredinu blatnjave i loše kaldrmisane ulice. Novine su uzele u zaštitu građane, a okomile se na đake i njihove branioce.

Vladine novine »Videlo« videle su u svakom metežu ogladnelih đaka demonstracije. Direktor Prve muške gimnazije Svetozar Milosavljević zabranio je svaki đачki izlazak iz zgrade do završetka časova. Ako bi ko izašao nije se mogao vratiti, jer je izvršnost ove naredbe prilježno osiguravala poslužiteljska straža po ulazima. Tada su se ovi mangupi požalili Marku Velizariću, njihovom tadašnjem razrednom starešini da ne mogu izdržati do završetka časova, da ništa ne okuse, on im je odobrio da od kuće ponesu sve što im je potrebno za okrepljenje i da to ne drže u tesnim i uskim skamijama, već na stolu, na kome su se u učionici vršili razni primerni ogledi. I oni su prvog dana napravili ogled. Poneli su od kuće ono što im se učinilo najsmješnijim.

Profesoru Vujiću se činilo kao da je to juče bilo. Kako je samo bio preneražen kad je, došavši na prvi čas, iznad stola video obešenu dasku na kojoj je pisalo: »Piljarnica Pavla Popovića« Na samom stolu bila je, kao dokaz rodne godine prava piljarnica: neke ogromne kobasice, veliki komadi suvog mesa i slanine, krastavci od 30 santimetara dužine, krupne tikvice, venci crnog i belog luka, veliki kružni sudžuk, klipovi kukuruza i drugih đakonija, u kojima se izdvajala jedna bundeva od šest kilograma, naravno pečena...Prvo je pomislio da ih pošalje sve kod direktora, a za to mu je trebalo bar malo strogosti, a njega je, u tom času, veselila njihova nestašna veselost i hrabrost da učine to što su učinili. Ceo čas mu je prošao u strogom ispitu šta od tog piljarskog

espapa kome pripada. Ponešto je, bogme, i probao. Onda su bili nestašni, a sad su mangupi. Da li je pogrešio kad im je otrpve popustio, što ih onda nije poslao kod direktora, pitao se, sada im ne bi ponavljao da su sve mangup do mangupa.

Potom se zamislio nad pitanjem sebi a kad im to ponavlja, grdi li ih ili hvali? Za prvim nestašlukom ide drugi put, za drugim nema kraja. Ništa tako kao mladost, ne može da povileni. A đaci su, što ono kažu, đaci đavoli. Koliko se puta pitao da li greši, nije li previše u njemu ostalo!

»Šta je ovo? Molim!« to im je najčešće govorio. Tako ih je pitao i kada je ušao u razred i našao neobično poređane i iskošene skamije. Levi i desni red skamija je bio tako iskošen, kao pera na streli, sa vrhom upravljanim ka katedri. Đaci su sedeli okrenuti prema njemu, licem, već levim i desnim bokom, polulevim i levim i poludesnim i desnim profilima i pravili se nevešti, kao da se ništa nije desilo pod milim bogom:

»Što su ove klupe ovako poređane?«

»Imali smo čas kod profesora Konže.« izleteo je Živan Gašić i ugrizao se odmah za jezik, kazao je u brzini nadimak profesora francuskog jezika Živka Nedeljkovića, što ipak nije red, koji je ovaj poneo po reči »conjugasion«, koju je svaki čas upotrebljavao na jedan naročiti, đacima smešan način. Živan Gašić se brzo ispravio:

»Imali smo čas francuskog, kod profesora Živka Nedeljkovića.«

»Kakve ovo veze ima sa francuskim jezikom.«

»Kad je zvonilo, da bi bolje upamtili akcente francuske ortografije, napravili smo veliki aksan sirkonfleks!« Gašić je prstom crtao u vazduhu accent sirconflexe.

Bilo je i neprijatnosti u tome što su činili. Jedno vreme je na časovima sredom, osećao gas sumporvodonik. Pomislio je da takav neprijatan i kompromitantan koliko neugodan miris potiče od nevaspitanosti koga učenika, od onih što su došli sa sela, što se izdržavaju blagodejanijem, pa ih je očinski prekorevao. Posavetovao ih je da i pored svoje đачke sirotilje ne jedu stalno pasulj. Odgovorili su mu da su časovi hemije, prethodili njegovom času i da to gasovito stanje verovatno potiče od ogleda koje je vršio profesor hemije. Vetrili su učionicu, ali nije pomagalo, miris je prestao kad je otkrio u katedri njihov pronalazak prosti hemijski aparat, koji su mu poturili, koji proizvodi i isteruje gas. Otkrivanjem aparata tako ih je posramio, rekavši da od njih očekuje svašta, ali ne nešto tako prosto i tako nisko, da im više ništa slično nije padalo na pamet. Nisu se umirili, kako bi, jer nisu oni takve prirode, ne ide im mirnoća sa njihovom ćudi, ali je od tada njihova nesmirenost postala druge prirode, mahom političke. U tome se tek mučio da ih razume, da ih pojmi i to je išlo sasvim teško, skoro nikako, jer je politika za njega bila do kraja nepojmljiva. Oni su istrajavali isti, ali

je i on opstajao, ne promenivši se, jer mu je bilo kasno da se menja. Tako su zajedno istrajali, oni do mature, on do odlaska u penziju. Kako je preuzeo razredno starešinstvo, valjalo je pregrmeti najteže: oni su se zamerili »samom ustrojstvu Kraljevine Srbije«, kako je stajalo u aktu Ministarstva narodne prosvete kojim se tražila temeljna i stroga istraga. Ministarstvo je aktom tražilo da se pronađu svi učenici koji su učestvovali u neredu u Pozorištu i na svoju ruku, bez dozvole nasuprot policije vikali:

»Živeo narod.«

»Zar je pozorišni repertoar, ustrojstvo Kraljevine Srbije.« pitao je tada on, profesor Kosta Vujić, tadašnjeg direktora škole profesora Svetozara Milosavljevića.

»Ćutite, kolega Vujiću, samo da se iz ovog izvučemo.« rekao mu je direktor Milosavljević, očito neraspoložen da povede oštre mere: »Blago Vama, gospodine Vujiću, kad ste apolitični.«

»Nisam ja apolitičan, ja sam protiv svake politike.« Odgovorio je.

Dobro se sećao toga dana, koji đaci sa ponosom nazivaju: Dan najveće đачke demonstracije XIX veka. Spremali su ih velikoškcolci, ali su uključili gimnaziste sa kojima su delili isti krov. Čak su ove mlađe lukavo isturili napred. Da oni istraju u njihovom zamešateljstvu. Neka zavera se danima osećala u celoj školi.

»Hoćete li večeras u Pozorište, daje se Sarduov Rabagas, sam ministar dr Vladan Đorđević ga je preveo za naše prilike, gospodine profesore Vujiću?« - pitao ga je ovaj isti Dragomir Janković, kome pozorište ni sad ne da mira i koji već ovde-onde piše pozorišne prikaze. Bavi se pitanjem pozorišta kao da je u pitanju sudbina sveta. Odgovorio mu je da on nikada ne ide na prvu predstavu jednog komada. On ide da gleda komad, a ne da njega gledaju. Lukavo su mu nešto rekli, da možda neće biti ponovljene predstave Rabagasa. Možda, a sve su bili pripremili, mangupi. I nije je ni bilo. Nije ni prva privedena do kraja.

Prekinuta je velikom đачkom demonstracijom »protiv repertoara Kraljevine«. Đaci su Rabagas shvatili kao komediju sa demokratijom, u slavu tiranije. Predstavu su prekinuli zviždanjem, povcima i čegrtaljka. Kraljevina je svoj repertoar branila žandarmerijom. Đaci su to i očekivali. U Pozorište su išli, po modi, sa štapovima i izlazeći su digli štapove na žandarme. Sve je to bilo maslo velikoškcolaca, koji su đake gurnuli u salu, a oni zauzeli busiju u rupi za spomenik Knezu Mihailu, odakle su osuli kamenice po žandarmima. Izvesni velikoškcolac Branislav Nušić popalio je gimnaziste.

Nekoliko dana sa tadašnjim direktorom Milosavljevićem i jednim policijskim službenikom, saslušavao je đake Prve muške, razred po razred. Direktor je tražio da Vujić, kao apolitičan, dakle, nepristrasan, postavlja pitanja. Tako je i bilo. Postavljao je svakom đaku takvo pitanje da mu je njime predlagao spasonosni odgovor.

»Je li da nisi bio na predstavi Rabagas?« Ako bi neki đak, i pored takvog pitanja, tvrdoglavo odgovorio da je bio, profesor Vujić mu je davao popravno pitanje: uveren da davljenik može i sa slamkom isplivati, naravno ako mu je slamka u odsudnom trenutku pri ruci:

»Ali ti nisi učestvovao u demonstraciji, jeli da je tako?« I đacima se, uglavnom, sem nekih školskih zatvora, ništa nije desilo.

Desilo se direktoru Svetozaru Milosavljeviću, za koga je list »Videlo« pisao da je đacima davao i novac za ulaznicu, premestio ga je prevodilac Rabagasa. Doktor Vladan Đorđević je bio povređen i u ministarskoj i u prevodilačkoj sujeti.

»Nikada nije bilo đaka u Pozorištu kao na predstavi Rabagas, to svi dobro znamo, a otišli su tamo da zvižde današnjoj Srbiji u kojoj se taj komad igra. Oskrnjali su i temelje spomenika knezu Mučeniku i osnivaču pozorišta. Ja sam došao tu, da nam se to više ne dogodi.« tim rečima se nastavničkom veću Prve muške gimnazije predstavio novi direktor Đuro Kozarac:

»Ne smeškajte se kolege kao da čitate šaljivi list »Ćosu«. Nema ni »Ćose« više, urednik Vladimir Milojević je uhapšen zbog demonstracije.«

Profesor Vujić se skoro pri svakom susretu sa direktorom Kozarcem, sećao ovog njegovog predstavljanja. Doduše i direktor Kozarac je neprekidno pokazivao zašto je tu. Ovaj razred je u raznim, ali čestim prilikama, morao da brani od skoro svakog člana nastavničkog veća. Od svih profesora bilo mu je lakše da ih brani, nego li od profesora i direktora Đure Kozarca, koji je delio i kosu i bradu na razdeljak i delio đake na dobre, što će reći poslušne i mirne i na probisvete. Mada mu ni sa ostalim profesorima nije išlo lako, da nestašluke svojih đaka istera na čistac, bio je srećan kada to nije morao da radi sa direktorom Kozarcem.

Profesor Vujić je zadržao pogled na čamcu u kome su se vozili Jakov Prodanović i Milorad Mitrović. Prodanović je nešto žučno objašnjavao Mitroviću. U onom zanosu, svojstvenom tim godinama. Sigurno, priprema još jednog sledbenika socijalnog i političkog preobražaja sveta, pomislio je profesor Vujić i prisetio se kako je morao baš toga Prodanovića da brani od ljutnje profesora Vladimira Karića, zato što mu je na času zemljopisa rekao da je i blato srpska zemlja. Što na umu, to na drumu. Profesor Vladimir Karić je ovo primio na kraj srca, bio je uveren da se ovo odnosi na njegovu knjigu »Srpska zemlja«. Uzeo ga je u zaštitu i od pizme zanetog profesora nacionalne istorije Save Antonovića, koga je, samo naizgled đачki bezazleno, upitao:

»Jesu li samo ti naši vladari naša istorija?« Na veliku i potvrdnu začuđenost profesora Antonovića, Prodanović je razložio pitanje:

»Profesore, šta su radili neznani Srbi, pod tolikim znanim vladarima?«

»Šta hoćeš tim bezobraznim pitanjem Prodanoviću.« uskipteo je profesor Antonović.

»Ništa posebno profesore.« Prodanovića je krasila ona vrsta mirnoće koja druge razjaruje: »Hteo bih da nešto saznam o Srbima koji su podigli te naše divne manastire, čijih je ruku delo ta monumentalnost, koji su iz majdana vadili kamenove za Sopoćane... Hteo bih da nam nešto kažete i o Srbima koji su pripremili Kosovsku večeru, koji su na njoj služili...« i Prodanović nije završio ni pitanje, ni na času, izbačenje i zapisan. Istorijski nesporazumi Jakova Prodanovića sa profesorima ovih predmeta, bili su redoviti. Ponavljali su se zakonomerno. Najžešći nesporazum je bio sa profesorom opšte istorije Milošem Zečevićem na koga su svi đaci bili kivni što im je zamenio toliko valjanog profesora Ivana Đaju.

Dva omiljena profesora Prve muške gimnazije Ivan Đaja i Andra Nikolić, bili su optuženi kao radikali zbog poznate Timočke bune i uoči Mitrovdana 1883. godine, okovani i sprovedeni u Zaječar, pred preki sud. Iako su oslobođeni kao nevini, nije im dozvoljeno da se vrate u školu.

Zato je profesor Miloš Zečević trpeo đачku osudu, kao da su mu zamerili što nije i on okivan i otpušten. Bio je nepovoljan i razdraživ na sve što mu đaci kažu, a što nije bio tačan odgovor na postavljeno pitanje. Profesor Zečević je zapisao Jakova Prodanovića i tražio kaznu, jer mu je bez-zazorno rekao da istorija nije kolekcija datuma ispunjena događajima. Profesor Zečević nije pitao Prodanovića šta je onda za njega istorija, pitao ga je on, profesor Kosta Vujić.

»Istorija je težnja povlašćenih za što većom vlašću nad obezvlašćenim i obespravljenim.«

Prodanović nije imao namere da se izvini profesoru Zečeviću, kako mu je to predlagao:

»Još je đачka generacija Bogdana Popovića, Pavlovog brata, dokazala šta ima u »Opštoj istoriji« profesora Zečevića, što mora obarati njegov autoritet, nama je smešno i nedopušteno da on dinastiju Gustava Vaze naziva »Vasićima«, da naslov Geteove drame »Faust« prevodi kao »Pesnica«.

»Izvini, Prodanoviću, moram te kazniti, tako se ne govori o profesorima, nije red.« rekao mu je, tako dvosmisleno, da ni njemu nije bilo jasno da li to znači »izvini, što te moram kazniti« ili »izvini, brajko, ali tako se ne razgovara sa profesorima.«

Profesor Kosta Vujić je skoro uvek bivao između dve paljbe, profesorske i đачke. Morao je da smiruje profesore i da pokaže toliko razložnosti kojom će u njihovim očima umanjiti ono što su im njegovi đaci učinili. Morao je, opet, s druge strane umirivati đake i naučiti ih da budu svesni svoje greške, tako da više ne učine ono što su učinili. Ceo život se klonio politike, a nije bio svestan da se njegovo razredno starešinstvo

ovoj generaciji đaka pretvorilo u veliko diplomatisanje. Sa Jakovom Prodanovićem nije umeo ni da razgovara.

»Prodanoviću, molim, još ceo svet hoćeš da promeniš?«

»Spremam se, gospodine profesore Vujiću, spremam se.«

»I neuspeh će biti nešto veliko, posle pokušaja.« skoro ga je podržao: »Molim, ja grešim?«

»Mislite li, gospodine profesore, da je svet toliko nepromenljiv? Govorite kao neko ko je to iskusio, gospodine profesore Vujiću?«
proncljivi Prodanović skoro da je pogodio u jednu tajnu, odavno zaraslu ranu, kada je mladi Kosta Vujić 1848. zajedno sa Brankom Radičevićem, radio na jednom tajnom cilju za promenu sveta, zbog koga je Branko i dolazio u Zemun i Beograd. Branko je tajnu svog cilja poneo u grob, a profesor Kosta Vujić pokopao je u sebi. Odustao je profesor Vujić da sa Prodanovićem vodi razgovore koji odavno nisu njegovi. Samo ga je kaznama proizveo u večitog redara. Dok je profesor Kosta Vujić razmišljao kako go, sa kojim darom, đak Jakov Prodanović ume da pronađe, skoro svakom profesoru pitanje ili odgovor kojim će navući profesorski gnev na sebe, sam Prodanović je, ravnomerno veslajući, raspredao Miloradu Mitroviću o filozofskim pogledima profesora latinskog jezika Mite Živkovića, koji je u profesorskim krugovima važio za značajnog književnika, kome nije mogao da oprostí držanje prilikom ukidanja đačke družine »Nada«, kojoj je on, Prodanović, bio poslednji sekretar.

»Čuj, Mićo, jesi li čitao nove priče profesora Mite Živkovića? Kladim se da nisi.«

»Nisam, još. Jesam li mnogo propustio? Stare mi se ne sviđaju.«
Mitrović je gledao napred, u pravcu čamca na kome se, napred, šepurio jedan od najlepših amrela.

»I nove su mu stare. I nećeš ih ni pročitati. Ono što je Fihte rekao, što nam profesor Živković tako često ponavlja: »Na moje delanje treba da se odnosi sve moje mišljenje«, to je u svim pričama ispoštovano, kao što mišljenje nije bogzna, to se i za delo ne može reći da je bolje! Predaje nam mrtvi jezik i inline mrtvu literaturu!« Jaša Prodanović je bivao sve govorniji a Mitrović ga je slušao sve zagledaniji, ne toliko u amrel, koliko u devojku pod amrelom:

»Ima pravo Vasa Pelagić kada kaže da, kao što su ljudski putovi različiti, različiti su i načini filozofiranja. Na jedni načini vode u carstvo stvarnog društvenog preporođaja i boljitka, a drugi krajče u naučnu i nenaučnu izmotaciju i zavrzlamu. Dok ova zemlja, svakim danom sve všie, propada zbog činovnika, jer sve što narod uradi, to činovnici pojedu, naš profesor Mita Živković piše priče zavrzlamе. A kada nam je do zaslepljenosti odani činovnik, naš profesor i direktor Đuro Kozarac ukidao đačku družinu »Nada«, jer smo opasni po postojeće činovničko

stanje, profesor Mita Živković nije ni reči rekao. Dopustio je da Mihailo Petrović bude kažnjen za ono što je debatovao o Zolinoj »Nani«. Nije mu palo na pamet da kaže kako smo u pravu, nije ni pomislio da nas uzme u zaštitu. Predaje književnost i valjalo je da štiti bar Zolu... Ima Vasa Pelagić svuda pravo, samo ga niko u tome ne sluša. On bi trebalo da bude profesor novim naraštajima, a ne Mita Živković. Eto, koliko je samo Vasa u pravu u onom predlogu da se za pravo naroda, u interesu štednje i narodne privrede, donese stalni zakon po kome se zabranjuje, po svim kancelarijama i salonima, drugi nameštaj sem nameštaja izrađenog od gole jelovine, hrastovine, bukovine i drugog otačestvenog drveta. Šta kažeš?«

»Tako je.« odobravao je Mitrović piljeći u istom pravcu. Oči su mu svetlucale, nešto od sunca, nešto od vode, a nešto i od onog u šta je gledao.

»U pravu je, pa ništa. Pogledajmo naše kancelarije i salone, sve su tamo kanabeta i naslonjače. A tu treba rada, a ne gotovanskog komotizovanja po naslonjačama, kanabetima i mekim stolicama. Pogledaj samo kancelariju direktora Kozarca i odmah ćeš videti koji je on veliki činovnik. Samo mu glava viri iz naslonjače. Slušaš li ti mene?«

Milorad Mitrović ga, ruku na njegovo uznemireno srce, nije slušao, ali ne zato što je bio gluv za politiku. Dok su se spuštali na Savu, on je i počeo ovaj razgovor, koji će Prodanović voditi do večeri, ako se nešto posebno ne desi što će mu usmeriti misli u drugom pravcu. Počeo ga je pitanjem:

»Jašo, jesi li pročitao vest da će se iduće godine u Berlinu održati kongres slepaca? Šta misliš, hoće li naše diplomate poslati svoga predstavnika?«

Jaša ga je odmah okupio pričom da tu porugu odmah pošalje novinama. Potom ga je okupio drugim pričama, ali na istu političku banu. Jaša je baš umeo da se ražesti na političku temu i pod utiskom baš te žestine, u Mitroviću se javljala želja da piše političke epigrame, koje je objavljivao u novosadskom »Starmalom«, pod pseudonimom, za čijom je tajnom šifrom tragao i sam ministar unutrašnjih dela Dimitrije Marinković, kako mu je brižno dojavljivao sam urednik Abukazem da se negde ne izlane. Ministar Marinković je u tom cilju i naredio da se pregleda sva beogradska pošta za Novi Sad, zalud, jer je Mitrovićeve epigrame Mihailo Petrović slao iz Zemuna.

Sada Mitrović nije slušao Prodanovića, jer su njegove misli sledile njegov pogled u pravcu raskošnog amrela, od đumruške svile, sa dugim svilenim resama i sa rukunicom od rezbarene slonovače. Amrel je bio takav, da bi bio dostojan kakve dobre porugice na račun mode i pomodarstva, da nije bio u rukama gospođice Mirjane Marinković. Samo mu je to trebalo, da se zagleda u ćerku ministra Marinkovića. Opaki

pseudonim uz ministrovu kćerku. I Amor voli porugicu, dosadna mu je pusta romantika, mislio je Mitrović, »Nestaško mlad« kako bi za Ljelja, slovenskog Amora, rekao Vojislav Ilić čije je pesme znao naizust.

»Slušaš li me?« »Samo nastavi, nikad te ovako nisam slušao.«

»Gospodine Vujiću, zar nije prijatan dan?« kupalištem se, kao kolac prav, kao da se pobada s mesta na mesto, šetao carinski službenik Miodrag Kaljević, zakopčan do grla.

»Gospodine Kaljeviću, zar Vam nije vruće?« pitao je profesor Vujić.

»Nimalo, gospodine Vujiću. Bilo bi mi vruće da sam u reci.« Kaljević je leti šetao kupalištem i gledao kupače, a kad se on kupao, u sred zime, tada bi skoro svi ovi, koje on sada gleda, došli na zaleđeno kupalište da njega gledaju.

Miodrag Kaljević je bio voljan da popriča sa profesorom Vujićem. Međutim, stigli su »ni no babu, ni po stričevima« Branislav Rajić i Vasilije Simić i profesoru Vujiću više nije bilo do razgovora, već do trešanja i do zvrckanja košticama. Trešnje mu je doneo samo »ni po babu« Branislav, dok je »ni po stričevima« Vasilije teglio jedan veliki, ali lepo oblikovan kamen, ali to profesor nije od trešanja ni primetio:

»Voće treba jesti posle ručka, da bi ručak gospodski prošao kroz tebe.« promrmljao je i latio se trešanja. Profesor Vujić skoro da nije ni primetio kako su Branislav i Vasilije, pridružili su im se Stevan Petković i Tasa Kuzmanović, nedaleko od njega napravili banu i započeli bacanje kamena s ramena. U stvari video ih je krajičkom oka, ali kao i uvek njima nije posvetio neku posebniju pažnju. Kamen je dobro legao na ruku i leteo sve dalje, na glasnu radost njegovih bacača. I kada ga je Vasilije Simić hitnuo najdalje, kamen je tresnuo, utonuvši u pesak pred začitanoj Jovana Cvijića.

»Čuvaj!« kriknuo je Vasilije, kao da mu je i grlo krenulo za kamenom, istovremeno odahnuvši, srećan što kamen nije bacio još dalje. Da nije bilo ovog reskog uzvika, Cvijić, verovatno, ne bi ni primetio kamen. Prvo ra je pogledao tek onako, a zatim se sagao nad njim i počeo da ga razgleda sa posebnim zanimanjem.

»Otkuda vam ovaj kamen.« pitao je Cvijić. Profesor Vujić je obratio pažnju na bacače koji su se skupili oko Jovana Cvijića naginjući se i sami nad kamenom, voljni da primete ono što je njihov drug već primetio, ali to iz prve ni sad nisu videli! »Ja sam ra doneo sa Kosančićevog venca. Dobro leži i na ruci i na ramenu.« brundao je Vasilije uveren da lie za nešto biti kriv, bez razloga.

»Kako vas nije sramota? Bacate se arheološkim blagom.« Jovan Cvijić je pažljivo digao kamen: »Ovo je deo nekog rimskog friza. Evo, kako je, između ostalog Singidunum uništen: kamenom s ramena, baca se kamen po kamen i razvaline nestaju...«

»Jovane, pusti nas, šta ti je.« smirivao ga je Tasa Kuzmanović.

»Vama je do igre, a to je istorija.«

»Šta ti je, odjednom?« čudio se Branislav: »Čitaj, čoveče, zaboravio si se.«

Profesor Vujić ih je gledao, tako su mu šareni kao kaleidoskop i svaki pogled na drugo lice, na drugu grupu, bio je kao manji ili malo veći okret kaleidoskopa. Imao je i pre neobičnih generacija, ali, ili vreme prečišćava uspomene, ili ih zaboravom prevejava... Da li je to zato što mu je ova generacija u pamćenju najsvežija, ili su oni najneobičniji đaci u njegovom profesorskom veku.

Bilo je i jednog i drugog. Profesor Vujić je bio takav čovek da je nemile uspomene, ako ne zaboravljao, ono ih potiskivao u zadnji red uspomena, odakle je prosijavalo samo ono što je u njima bilo svetlo.

»Pronašao sam«. Vikao je Mihailo Petrović kao da nešto izbacuje iz reke na obalu Pavlu Popoviću: »Pronašao sam zašto se paralelne linije seku u beskonačnosti. Kako su linije tačke koje se kreću, ja to zasnivam na pretpostavci da će te tačke, ipak jednom izgubiti strpljenje da i dalje idu jedna pored druge.«

»Naročito, ako su to tačke različitih polova.« smejavao se Pavle Popović: »Jedna tačka i jedan tačkac!«

»Znam kako ćemo doći i do odgovora na pitanje koje te uvek na Savi muči. Gde se Dositej Obradović, idući ustanicima u Srbiju, otisnuo od zemunske obale i gde se tačno iskrcao na beogradskoj obali.« Petrović i Popović su, u svoj nerazdvojnosti imali i svoj humor:

»Pitaću jednog starog soma.« Mihailo Petrović je zagnjurio i pod vodom ostao toliko dugo da zabrine profesora Vujića. Izronio je desetak metara dalje.

»Som koga sam sreo na dnu nema smisla za književnost. Pitaću dalje. Znam da samo time možeš dopuniti predavanja Andre Nikolića o Dositeju. Zamišljam te kako jednog dana, kao profesor, staješ pred đake i držiš predavanje o Dositejevom prelasku u Srbiju, a oni zinuli...«

Profesor Vujić se pitao koje li će im uloge u životu dodeliti sudbina. Sad su zajedno, a s jeseni će već studirati drugo. Na Velikoj školi će se još viđati. Posle Velike škole, svak će na svoju stranu. Sastajaće se s vremena na vreme i obaveštavati jedan o drugom, pretresaće zajedničke uspomene, ali sve ređe. Trgao se od ovih misli.

»Jesam za penziju,« promrmljao je sam sebi: »pred njima je život, a ja se nad njima sažalio.«

»Ovde se sve čini da se suzbije pamet, umesto da se suzbija siromaštvo.« ništa se nepredviđeno nije desilo, što bi Prodanovića odvelo od političke teme: »U Srbiji je dosta onih koji na pitanje šta su ručali, odgovaraju ništa! A na pitanje šta su večerali ono što je ostalo od ručka«.

Dva čamca su išla prema obali jedan pored drugog.

»Život ne dopušta prazno idealisanje.« nastavljao je ili počinjao Prodanović.

»Mmm.« mrmljao je Mitrović zagledan u gospođicu Mirjanu, koja je oborila pogled na njegov lik u bistroj savskoj vodi.

»Život nije idealističan roman. Je li se slažeš?«

»Sa čim?«

»Da život nije idealističan roman.«

»Imaš pravo. Život može biti pesma.«

»Kakva pesma?«

»Čuj, hvala ti za ideju.«

»Kakvu pesmu? Da te čujem, Mićo!«

»U tom času, ozgo s dvora

Škripne krilo od prozora.

I devojka, and' o pravi,

Plašljivo se s dvora javi.

»Ljubiš li me još i sada.«

On je pita bled od jada.

A devojka stidom rudi,

I baca mu cvet sa grudi.

Sad i opet mir se vrne,

I tamnina noći crne;

A za ovim slavuj poje

Najnežnije pesme svoje.«

»Mića je dobio sunčanicu.« rekao je Jaša Pavlu, koji mu je pomagao da vežu čamac: »Čuo si ga kako recituje.«

»Ne brini, izvor topline je druge prirode. To sunce koje je njega upeklo mnogo je bliže.«

»Znači, večeras.« Mitrović se sašaptavao sa Petrovićem: »Miko, krenućemo se u zavečerje preko bašta.«

»Ja više neću da idem sa vama u baštu Ilićevih, pa ma ko bio na njihovom doksatu.« rekao je Pavle.

»Idete u baštu Ilićevih, a meni ni reč, vajni jarani.« ljutio se Jaša Prodanović.

»Čovek je pesnik, a mi mu pravimo društvo.« Mihailo je tapšao po ramenu Milorada.

»Miko, stvarno vas pozivaju na doksat Ilićevih?« Jakov nije mogao da veruje. Književne sedeljke na doksatu pesnika Jovana i sinova mu Vojislava i Dragutina, okupljale su najviđenije Beograđane.

»Mi se sami pozovemo!« smejavao se Mihailo: »Na trešnju iznad doksata.«

»Ja više neću da idem.« potvrđivao je Pavle svoje odustajanje:
»Prošli put Mića nam reče kako je saznao da će Vojislav da čita pesme, a kad ono tamo, Branislav Nušić je pročitao celu dramu.«

»Bila je komedija, »Sumnjivo lice«, odlična komedija.« ispravio ga je Mihailo.

»To što je bila komedija, bilo je još gore. Mi na trešnji nismo smeli ni da dišemo, a kamo li da se smejemo...«

»Nisu smeli ni da zvrcaju košticama.« rekao je profesor Kosta Vujić, onako za sebe, povlačeći se sa trešnjama, neopazice u visoku i gustu savsku trsku, izniklu iz močvarnog, a sada suvog i ispucalog tla, s mišlju da su prirodni uslovi izuzetno dostojni uslovi za potrebu nužde, ako nisu nastanjeni.

PROFESOR SE VUJIĆ SELI

Svakog ponedjeljka, sa prvim ciljem, na samom početku jutarnje šetnje, profesor Kosta Vujić zalazio je u Ilkića berbernicu, da se podšiša i da mu srede bakenbarde. Mileta Ilkić, vlasnik berberske radnje, sa posebnom pažnjom je podšišivao ovu neobičnu mušteriju, jer se radilo o milimetrima, škljocajući makazama više uprazno nego li sa sekam. Prilikom podšišivanja stotinama puta bi obišao profesorovu glavu, na koju bi svaki čas stavljao šešir da bi proverio kako će s njim podšišani profesor Vujić izgledati na ulicama Beograda.

»Čujem da ste već dobili spomenik, gospodine Vujiću?« pitao je Mileta Ilkić sa berberskom radoznalošću, ustvari, pokazivao je da sve zna, ali je hteo profesorovu priču: »Kad pre, nije se ni nedelja sastavila od suđenja?«

»Imao je on još koliko za suđenje novi spomenik gotov, ali bez mikakva upisa, za svaki slučaj, ako na sudu ne prođe stari. Ja mislim da je on i verovao da neće proći, ali je hteo da proba. Nije on loš čovek, molim! Dobar je to majstor, ali je brljiv hoće da određuje vek u kome ko treba da umre. Ovo ga je naučilo pameti, molim.« profesor Vujić je otvarao usta, ne pomerajući glavu, naglašavajući svaku reč podjednako.

»Šta će biti sa starim spomenikom?« štrickao je Ilkić.

»Neće štetovati, samo će imati nešto više posla, srezaće mu lice za dubinu upisa i prodati drugom, koji neće ni znati da je reč o prepravci, a kad ne znaš, onda ti je svejedno, molim!«

»Znao sam da ste ga dobili, a i na Vama se vidi, gospodine Vujiću.« Ilkić nije rekao kako se to na profesoru vidi, već je svoje reči ostavio nedorečene, za nagađanje.

»Ući ćemo mi zajedno u XX vek, gospodine Ilkiću, spomenik i ja, uspravan pored njega.« profesor je odgovarao na jednu značenjsku mogućnost bricinih reči.

»Nisam tako mislio, gospodine Vujiću.« pravdao se brica Ilkić, više reda radi.

»Ja vam govorim šta ja mislim.« rekao je profesor, ne ostavljajući ništa nedorečeno, ne skrivajući ni zadovoljstvo što je skinuo s vrata i tu veliku brigu sa svojim budućim spomenikom, no inat spram onih koji to začuđeno gledaju. Kao da je to za čuđenje, nalazio je, jer ako iza čoveka ostaje kamen nije li prirodno da se sam postara za taj kamen, ako se u životu nije postarao da ima nekoga ko bi se postarao za taj kamen. Profesor Vujić je iz Ilkića berbernice izašao sa šeširovom u rukama, tako ga nije morao skidati, dok je ispred njega prozvrjao fijaker koji su vukli konji gospodina ministra Marinkovića, u kojem je, kao i obično, sedela gospođa ministarka, ali bez gospođice Marinković.

»Zar kasnim?« sinulo je profesoru kroz glavu, mora da je gospođa Marinković već ispratila gospođicu Marinković na časove u Višu žensku školu. Uostalom, ovo i nije put ka Višoj ženskoj školi, već ka Kapetan Mišinom zdanju. Profesor se mašio sata, njegovo profesorsko vreme nije se nimalo slagalo sa ministarskim vremenom. Očito desilo se nešto što je pomerilo ministarkin put, a i fijaker je, jutros, 'jurio, bez onog ravnomernog i dostojanstvenog ministarskog kasa. Ni sam ne znajući zašto i profesor Vujić odusta od svoje uhodane šetnje spram beogradskih kafana i zaputi se, za fijakerom, ka Kapetan Mišinom zdanju, ka Prvoj muškoj gimnaziji. Usput ga je protrčao zaduvani i uzburjani Milorad Mitrović.

»Odakle ideš, Mitroviću?« pitao ga je odgovarajući mu na pozdrav.

»Od baštovandžinica, gospodine profesore.« promućao je: »Od dolapa, gospodine profesore.«

»Što si tako zadihan, šta te uzburjalo, molim? Da se dolap, pesniče, nije počeo da okreće unatraske.«

»Ne znam, možda.«

Ministarski fijaker je stajao, dok su konji nervozno frktali i čepali u mestu, tresući glavama, pred prvim vratima Kapetan Mišinog zdanja.

»Ako je ministarski i kočijaš je bahat.« gundao je profesor Vujić obišavši fijaker kako bi ušao na druga vrata i u dvorištu se sreo ponovo sa gospođom Marinković. Išla je iz dvorišnog dela zdanja koji je pripadao Prvoj muškoj gimnaziji. Hodala je nadmeno i ljutito, otresajući glavom i nije ni primetila profesora Vujića koji je još jednom pozdravio skidanjem svog šešira, onim širokim gestom.

»Dosad su nam ministri činili čast, sad počele i gospođe ministarke, gospodine direktore.« rekao je uz pozdrav profesor Kosta Vujić direktoru Prve muške gimnazije Đuru Kozarcu koji je do izlaza iz gimnazije ispratio iznenadnu gošću: »Je li došla da traži da upisujemo i devojke? Da postanemo prva mešovita gimnazija?«

»Gospodine kolega, budite ljubazni, pa svratite u moju kancelariju.« direktor Đuro Kozarac, ne samo da je bio vrlo iznenađen ovom očito nenajavljenom i nimalo ugodnom posetom, nego je bio i vidno nezadovoljan, premda se koji minut pre, pred važnom posetiteljkom topio od slatkorečija. Sada će svoje nezadovoljstvo i pokazati prema onom ko ga je i zaslužio:

»Gospodine kolega, pitao sam se dokle će nas oni vaši odvesti i nadao se da će nas napustiti bez većeg skandala. Bila je to pusta nada. Oni su nas odveli pod prozore ministra unutrašnjih poslova.«

Direktor Đuro Kozarac je uz stepenice izmakao profesoru Kostu Vujiću, kome su one pokazivale da je vreme za penziju, da bi ga

sačekao ispred širom otvorenih vrata svoje kancelarije. Teško prateći žustar hod direktora Đura Kozarca, profesor Kosta Vujić mu se i divio, koliko da zaboravi napor brzog penjanja. Zsigurno on je imponantna ličnost, krupnog stasa i vojničkog držanja, nosi oveću, lepo razdeljenu i negovanu bradu, uvek tvrdi polucilinder na glavi, a svakom svom đaku, pa i onom najmanjem iz prvog razreda skida u ime otpozdrava duboko svoj šešir. Njegova pojava mami pitanje: kako onako krut hoda, a da se ne ukoči? Sigurno će ga svi đaci najbolje zapamtiti, on je oličenje celokupnog života i rada Prve muške gimnazije. Rukovodi nastavom, a i sam predaje, kad treba nekoga zameniti, on zamenjuje, samo da se nijedan čas ne izgubi. Vodi nadzor, sa podjednakom strogošću, i nad profesorima i nad đacima. Propisuje poredak, daje retke pohvale i nagrade, izriče česte kazne. Obavešten je o svakom, ma i najsitnijem događaju, koji za njega nije ni sitan, a kamoli najsitniji. U očima svih, on je neka vrsta diktatora, pod čijim se podstrekom celokupni život razvijao i kretao pravilno trasiranim putevima, bez nereda i trzavica, kao po gvozdanim zakonima vojne obuke. Treba snage da se bude takav. Koliko li je sve to dolazilo od njegovog ranijeg posla? Bio je visoki katolički fratar u Dalmaciji. Profesor Vujić mu se najviše divio što je, kao umni katolički non, za ljubav male, dežmekaste i okrugle gospođe Eme, zbacio sa sebe mantiju, oženio se svojom ljubavi i prešao u Srbiju da profesuje. Đuro Kozarac je bio onakav, kakav profesor Vujić nikada nije mogao biti.

»Gospodine kolega, ja sam, od svog dolaska, od Rabagasa, pretpostavljao da do ovoga može doći.« zatvorivši vrata, pošto ga je propustio unutra, direktor Kozarac nije dozvolio profesoru Vujiću ni da se izduva od penjanja uz stepenice, uz koje se on, inače obično penje sa knjigom u rukama i koju čita samo na okretištu: »Gospođa gospodina ministra Marinkovića se žalila na vaše đake, Milorada Mitrovića i Mihaila Petrovića. Oni su noćas, gospodine kolega, noćas, uznemiravali familiju Marinković. Galamili su pod prozorima i pevali, gospodine kolega. Pevali!«

»Pevali?« došao je do daha profesor Vujić.

»Da! Drsko su pevali. Tu stvar ispitajte i izgrednike kaznite. Mora se čuvati ugled koji uživa Prva muška gimnazija.« direktor je na isti način otpustio profesora Vujića kroz širom otvorena vrata i ta širina otvorenih vrata bila je jedina širina koju je u ovoj školi svima stavljao na raspolaganje:

»Čekam vas sutra, gospodine kolega.«

Po načinu na koji je zakoračio u razred i kako je bacio šešir preko razreda, maturanti su znali da je profesor Kosta Vujić ljut, bolje reći besan i da ga valja nečim nekako odobrovoljiti.

»Ne pokušavajte ništa.« profesor je predosetio njihove namere:
»Gospodo, moramo da pretresemo jedan nemili događaj. Jedan izgred koji je iz osnova poljuljao ugled Prve muške gimnazije. Šta vi mislite da ja nemam drugih problema? Prevarili ste se gospodo, ako ste tako mislili. Imam ja ovih dana pun šešir, pun šešir, problema.«

»Nismo tako mislili!« javio se Pavle Popović, pripreman da ponese teški teret odobrovoljavanja.

»Niste vi uopšte mislili! Molim, ja grešim? Da ste mislili, ne bi do ovog došlo!«

»Došlo je do mature, kad dosad nismo mislili, da položimo ispit zrelosti, pa posle, kome se misli neka misli.« pokušao je upadicom Pavle.

»Petroviću i Mitroviću, izlazite, šta čekate.« profesor se nije lovio na Pavlove upadice: »Šta ste radili noćas u sitne sate?«

»Pa.« Milorad je pogledao u Mihaila.

»Ništa.« rekao je mimo Mihailo, pa je, gledajući profesora u oči, još dopunio odgovor: »Ništa što bi se ticalo ugleda Prve muške gimnazije. Ako vi znate, gospodine profesore, da smo nešto tako zemljotresno radili, recite nam, da i mi znamo...«

»Mi smo gladni znanja.« nije se predavao Pavle.

»Šta? Hoćete da vam ja kažem?« zgranjavao se profesor: »Od Mihaila bi čovek i mogao sve da očekuje, ali ko bi se tome nadao od tebe Mitroviću! Žalila se gospođa ministra unutrašnjih poslova Marinkovića.«

»Nismo radili ništa ružno, gospodine profecope.« rekao je smerno Milorad.

»Kako ništa ružno, a galama?« ko vas ne zna skupo bi vas platio provlačilo se profesoru kroz pamet.

»Mi nismo galamili, gospodine.« odricao je Mitrović.

»Pevali smo serenadu, gospodine profesore.« pojasnio je Mihailo:
»Ako je serenada galama, onda smo činili to što vi kažete.«

»Kome ste pevali? Kome? Ministru unutrašnjih dela?« sablažnjavao se profesor.

»Ne, gospodine.« rekao je Mitrović.

»Nismo mi Jakov Prodanović.« kazao je Mihailo.

»Pustite vi mene.« ustao je Jakov: »Za mene treba biti ja.«

»Oni nisu Jakov Prodanović« nastavljao je Pavle: »Našem drugu Jakovu Prodanoviću bi najbolje leglo matursko pitanje: da li je ministar Jovan Ristić lopov po rođenju ili po obrazovanju?«

»Popoviću umukni, navućićeš mi žandare u razred.« planuo je profesor: »Kome ste pevali? Hoću istinu na sunce?«

»Pevali smo gospođici Mirjani Marinković, kćeri gospodina ministra unutrašnjih poslova, učenici Više ženske škole.« istresao je Mihailo.

»Tačno, molim.« profesoru Vujiću se ovo činilo logičnim: »Kako sam pretpostavljao ljubav! Ko je Taj koji pati od sreće? Mitrović, molim?«

»Kako niste pomislili da sam ja?« kačio se Mihailo.

»Ti ćeš, Petroviću, ostati večiti neženja da bi doskočio popu. Znači, Mitroviću, onaj dolap će ostati da crni, truli i da čeka drugog pesnika, tebe je uhvatila tzv. ljubav, osećanje koje puni srce, a prazni glavu.« Milorad Mitrović se zarumeneo.

»Nemojte, gospodine profesore Vujiću, a ljubav, voleli ste i vi...« Pavle Popović je video priliku.

»Nije da nisam, sve mangup, do mangupa.«

»Mogla bi Vam se još desiti koja ljubav.« Pavle Popović je išao dalje: »Znate ono što je rekao Vuk Karadžić, kad su ga pitali koje žene najvoli i

zašto, rekao je da najvoli mlade udovice koje su kao dobar kupus sa slaninom... Vi znate šta je dobar kupus.«

»Pusti to. Ljubav je kao supa, prve kašike su suviše vrele, a poslednje suviše hladne.« profesor Vujić je shvatio kuda ra vuku: »Da se ne udaljavamo od nemilog događaja. Reci mi sve po redu kako je bilo Mitroviću, hajde?«

»Bilo je blago večer, nebo kao od modrog somota, lišće šapće u povetarcu. Prodevali smo se Mika i ja kroz bašte, iglenili smo kroz ograde, kloneći se kapija i škripe, dok nismo došli pod prozor gospođice Mirjane. Bilo je isto, kao kad ste nekada Vi i Branko Radičević pevali devojkama serenade.« Milorad Mitrović mu se uvlačio pod kožu, preturao mu po uspomenu, našao mu je žice i prebira ih: »Prikradete se i zapevate onu Brankovu »Dođe momče crna oka, na konjiću laka skoka, oj«...«

»Baš tako je bilo, nastavi, Mitroviću.« u profesoru Kostu Vujiću su zabrujale stare strune.

»Prozor se otvori i devojka baci ružu, a onda njena majka baci saksiju na vas.«

»Kako, molim? Ispade da sam vas ja drskosti učio.« trgao se profesor Vujić: »Jeste pevali smo, i ja sam pričao da smo pevali. Ali nam nije ni na pamet padalo da pevamo ministarskim ćerkama. Mogao je gospodin ministar i žandarme na vas da napujda. Ko zna šta ste vi tamo pevali? Na mesto! Ko zna šta ste pevali? Molim!«

»Pevali smo jednu Mićinu pesmu.« Mihailo Petrović je izvadio violinu iz skamije: »Naš negdašnji profesor Andra Nikolić nalazi da ona ima veliku književnu vrednost. Hoćete da čujete?«

Profesor Kosta Vujić je bio neodlučan:

»Kad ja dohvatim to gudalo, pa vas isperdašim, gospodo, ovo je čas nemačkog jezika.« Mihailo se nije obzirao na pretnju, prevlačio je gudalom preko žica: »Pa, vi ste gospodine profesore sami rekli, ko zna šta smo tamo pevali, valja proveriti stvar koja iz temelja ruši ugled naše gimnazije. Kako hoćete mi smo ionako sinoć svoje odgudeli.« Razred se razgalamio ubeđujući profesora da proveri, jer, hoće i oni da provere. Profesor se nećkao, da bi popustio.

»Dobro, čekaj malo, samo tiho, na uvo.« pristao je i još im dao intonaciju: »Tri, četiri.« Gledajući kako se profesor Vujić šakom kružno gladi po stomaku, trudeći se da prikrije koliko uživa, Milorad Mitrović i Mihailo Petrović su pevali:

»U majke je ćerka bila,
Ko dan lepa, ko cvet čedna,
Pa zavole jedno momče,
Bila jednom ruža jedna...
Al to momče leptir beše,
I nju prezre, srca ledna,
Drugoj momi ruku dade,
Bila jednom ruža jedna...
U crkvu se svati kreću,
Razleže se pesma medna,
A na crkvi zvono jeca:
Bila jednom ruža jedna...«

»Lepo, bogami.« profesor Vujić je najzad došao do reči: »To su, to su, ipak, demonstracije.«

»Kako demonstracije?« čudio se Mihailo: »Čuli ste, samo što nismo klicali živela ljubav?«

»Neka vam Jakov Prodanović lepo ispripleta o tome šta su demonstracije i da to može biti opako klicanje ljubavi pod prozorima ministra unutrašnji dela « rekao je profesor Vujić, na šta je Prodanović smesta ustao, ali mu nije dozvolio da dođe do reči: »Posle časa, Prodanoviću... Gospodin direktor i profesor Kozarac zahteva da vas najstrože kaznim. Pa, sad, šta da vam radim?« Nastao je tajac u razredu, za koji ni Pavle Popović nije imao upadice, jer kazna je na samom kraju matuske godine za sva svedočanstva nepopravljiva.

»Kaznite nas.«

»Molim, Petroviću?«

»Kaznite nas, mi Vam nećemo zameriti, a profesor Đuro Kozarac hoće.« Mihailo je gledao profesora u oči.

»Neka ostane sve do sutra ujutru, iduće jutro je pametnije od ovog jutra.« profesor Vujić je uzeo dnevnik i šešir.

»Profesore, nije još zvonilo.« rekao je Jovan Cvijić.

»U pola četiri budite svi u mojoj avliji.« profesor se nije dao ustaviti.

Profesor Kosta Vujić je za seobu unajmljivao troja kola i fijaker. Maturanti su već punili drugi špediter. U mnoštvu stvari na prvim kolima najuočljivije su bile dve: kopija antičke statue odevena u profesorov iberciger i veliki čiviluk, načičkan profesorovim šeširima. Đaci su iznosili knjige u veš korpama. Milorad Mitrović nije odoleo da razgleda knjige, bar one korpe, koje prethodnih godina i prethodnih seoba nije stigao da razgleda, bila je to Geteova korpa. Raskrilio je knjigu i zagledao se.

»Šta je bilo, Mitroviću?« pitao je profesor Vujić.

»Eine Sammlug von Anekdoten und Maximen ist fur den Weltmann der grosste Schatz, wenn er die ersten an schicklichen Orten ins Gespräch einzustreuen, der letzten im treffenden Falle sich zu erinnern weiss.« čitao je Milorad Mitrović, koji je i umeo da bude đak kad treba, onako po volji profesora.

»Prevedi Mitroviću, za ove mangupe.« rekao je profesor Vujić ne skrivajući zadovoljstvo Mitrovićem.

»Zbirka anegdota i maksima za svetskog čoveka je najveće blago, ako one prve ume na pravom mestu ubaciti u razgovor i ako mu ove druge u pravi čas padnu na pamet.« Milorad Mitrović je preveo u dahu.

»Da nije moja knjiga. Mitroviću, pomislio bih da si cele godine birao mesto gde ćeš je preda mnom raskriliti.« priznao je profesor Vujić svome đaku, ali se više nije obraćao samo Mitroviću, već celom razredu: »Vaše školovanje je zbirka anegdota, gospodo. Molim, ja ne grešim. Ostvarili ste bogatu zbirku anegdota. Dalje je pred vama život u kome morate ostvariti maksime, stvoriti dela iz kojih ćete ih izvući, zahvaljujući kojima će i anegdote biti zapamćene. Morate postati značajni ljudi da bi anegdote o vama imale značaja. Molim, ja opet ne grešim i genijalne anegdote o beznačajnim ljudima postale su beznačajne.«

Milorad Mitrović je mogao da mirno nastavi sa razlistavanjem Getea, dok se profesor Vujić morao vratiti svojoj seobi i rasporedu đaka koji su poslovali. Odredio je četvoricu, najjačih đaka, koji će izneti visoki, veliki i, prema njemu, prostrani, gvozdeni krevet. Krevet je imao madrac, ali on se sigurno nije mogao nimalo rastezati od cigle koja se ukazala pažljivo složena ispod njega.

»Drži je pod krevetom da se na nju što bolje navikne!« došaptavali su se Mihailo i Pavle.

»Mora da imate ravan, spartanski san.« primetio je Milutin Dragutinović.

»Molim, sada ćemo iznositi ciglu. Sa ciglama, moliću, pažljivo. Napravite lanac, tako, a sada komad po komad, iz ruke u ruku. Samo pažljivo, tako, pa redom.« profesor Vujić je išao uz prvu ciglu, koja je išla od ruke do ruke.

»Opet cigla.« rekao je Dragomir Janković.

»Opet apatinska cigla, Jankoviću.« ispravio ga je profesor Vujić.

»Opet apatinska cigla, koju je selila još generacija moga brata Bogdana.« oglasio se Pavle Popović.

»Slaba ćeš mi ti biti opozicija Jankoviću, moraš poznavati činjenice.« profesor Vujić je nastavljao ono što je naumio da kaže Jankoviću.

»Na vreme se opredeli za vladu. Vladi ne trebaju činjenice, njoj je dovoljna vlast.« rekao je Jaša Prodanović, položivši prvu ciglu na kola.

»Apatinska cigla je najbolja cigla, Jankoviću, u ovom kraju sveta.« profesor Vujić se latio cigle i Dragomira Jankovića i nije ih ispuštao:

»Selite me tolike godine i niste mogli, bar, to da naučite. Trebaće i vama jednom ovakva cigla, kada za to dođe vreme. Molim, ja vam to ne zameram, jer ste još daleko od toga vremena. Ali kad vam dođe vreme, setićete se vi mene i apatinske cigle. To je tvrda cigla, veoma je otporna u zidu, ne pije mnogo vodu i ne propušta je, kad se sa apatinskom ciglom i po ozida grobnica...«

»Ne bojte se reume u grobu, ali ni drugih vrsta kostobolja.« ostao je živ Mihailo Petrović, praćen zglédanjem ostalih đaka u kome se videla neumesnost ove upadice.

»Petroviću, u čošak!« razbesneo se profesor profesor Kosta Vujić je i kupio ovu ciglu, još pre desetak godina, za grobnicu, otad se s njom stalno selio i ona mu je pri seobama bila najveća briga. Pred svaku seobu, poručivao je iz Apatina da mu pošalju, poštom, deset cigli, dobro ušuškanih, da bi nadoknadio broj razbijenih. Valjda, kao da pravi inat teškom samačkom životu, ma kako ga on vedro i ješno podnosio, kao da tera pizmu samačkom potucanju, profesor Kosta Vujić je sve preduzeo da što bolje i što udobnije sredi večnu kuću. Apatinska cigla je u tom sređivanju imala glavno mesto.

Ne zna se kako se i kada profesor Kosta Vujić nahvatao tolikog straha od vlage. Nije se toliko bojao vlage u vazduhu, već zidne i zemne vlage. Verovao je da je njegovog pobratima iz đaćkih karlovačkih dana Branka Radičevića u grob odvukla zemna i zidna vlaga. Đacima je zidna vlaga bila tajna, a za zemnu vlagu su nalazili primere u Brankovim stihovima. Sav svoj strah od vlage, profesor Vujić je uzidao u planove o večnoj kući, to jest grobnici. Mada je izabrao najsuvlje mesto u groblju, koliko da je verovao u apatinsku ciglu, koju je i pod krevetom držao da do upotrebe ne pije vlagu iz vazduha, želeo je da se osigura i debljinom

zida grobnice. Da bi zid mogao da se ozida što debljim, i da ne bi bio većito stisnut, već u svojoj poznatoj komociji, profesor Vujić je kupio plac za tri groba, što je rezultovalo zlobnim i veoma pogrešnim pričama, po kojima je on bio ovejani ženomrzac koji, eto, sve čini, za svaku sigurnost, kako mu se ne bi ni mrtvom, kakvo žensko čeljade približilo.

»Pogledajte u kalemegdanske zidine, čemu sve one ne odolevaju?« govorio je profesor Vujić najčešće u berbernici Ilkić, kada bi se, uglavnom namerno zapodenuo razgovor o apatinskoj cigli o njenim svojstvima i o trajnosti svega njom ozidanog: »Ja verujem da je to apatinska cigla, da je to bilo koja druga cigla, Kalemegdan bi se istopio.«

Cigla je išla od ruke do ruke i odjednom je nastao zastoj. Skoro svi su imali u ruci po ciglu.

»Šta je, Cvijiću, što si ustavio lanac?« pitao je profesor.

»Proučavam geološki sastav čuvene ciglus apatinus.« rekao je ozbiljno Cvijić: »Mogu li ovu jednu da razbijem, u naučne svrhe?«

»Da razbiješ, taman posla! Nastavi lanac.«

»Ponećete u tu Vašu grobnicu gospodine profesore veliki i neoprostivi greh prema nauci.« promumlao je, tobož uvređen, Cvijić, što je uveselilo ostale. Vidi se da ga već nekoliko godina sele, sve znaju, pakuju bez greške, ovoga puta nisu razbili nijednu ciglu. Profesor Vujić je mogao biti samo zadovoljan. Složili su je brzo i vešto. Ko li će ga seliti iduće godine, kad bude u penziji? Mogu se unajmiti radnici za seobu, ali kod njih neće biti ove pažnje, naročito ne prema cigli, takvima je svaka cigla ista i briga ih za šta je spremljena. Ako mu penzija bude teško pala, najteže će mu pasti prilikom seoba. Profesor Kosta Vujić je uzdanuo, kao da je on, sam, baš tog trenutka podigao, pa spustio puna kola apatinske cigle.

»Gospodine profesore, ne brinite, selićemo vas mi. Dogovorili smo se da Vam pomognemo da što bezbrižnije ispunite spomenički i sudski zavet da dočekate dvadeseti vek i da u njemu poživate.« osetio je Pavle razlog uzdaha.

»Sve mangup do mangupa, dogovorila se manguparija da me i u penziji ne ostavi na miru, već da me, bar jednom godišnje, propisno nasekira.« ... grdio ih je sebe radi: »Došli smo do spomenika. Njega prvi put nosite. Pažljivo s njime, kao...«

»Po jajima.«

»Molim, Popoviću.«

»Kao po loju.«

»Taman posla. Loj je gori. Pažljivo i u fijaker, na sedište, spomenik levo, a ja ću desno. Upamtite, on levo, ja desno, kako bih, usput mogao napolje da skidam šešir.« Spomenik se presijavao na popodnevnom suncu.

Đaci su ga nosili uspravno, onako kako i treba da stoji, onako kako lie i biti kad dođe vreme da se pobode vrh groba. Na njemu je bio uklesan i pozlaćen napis:

Kosta Vujić
profesor Prve muške gimnazije,
umro 1... godine.
Ovaj spomenik podiže Kosta Vujić sebi za života.«

Profesor Kosta Vujić je useo pored spomenika: »Jesmo li šta zaboravili?«

»Mihaila Petrovića u ćošku i Branka Radičevića na zidu.«

»Idi, Mitroviću, otkači ih.« Profesor Kosta Vujić nije na zidovima svojih samačkih stanova držao ni roditeljskih, ni svojih slika. Nije tu bilo ni ikone ni kandila. Ali je imao jednu uramljenu svetinju. Uvek je, ma gde stanovao, na zidu iznad uzglavlja kreveta, a podesnost zida za kačenje određivala je mesto uzglavlja, stavljao jedan barokni ram, gde je pod staklom bilo jedno pismo pesma Branka Radičevića, Ova pesma je, po mišljenju đaka Milutina K. Dragutinovića, svedočila da su negda Kosta Vujić i Branko bili pobratimi:

»Pobratime Kosta,
Evo tebi prebeloga stada,
Osamdeset ima mu komada,
Uzmi, pobro, na sajam ga goni,
Sve rasprodaj, ništa ne pokloni,
Za ovčicu svaku bez razlike,
Išti do dve prebele cvancike.
A kad deset za belce rasturiš,
Valja jednu u svoj tor da sjuriš,
A za maltu (mito) gde se degod plati,
Sve će tebe pobratim da vrati.
Oj čudne knjige, šinula je guja!
Čudna stada, nadreo ga vuja.
Sada bleji, sada opet laje,
Šta je ovo, amana ti, šta je?
Ništa brate, sve sama čudila,
Ako oćeš, ono i ludila.«

U Beču 18/6 Dek. 1847.
Branko Radičević,
Landštrase, Ungargase 442.

Milutinu K. Dragutinoviću je još o ponečemu svedočila ova Brankova pesma. On je u njoj našao dokaz da je prvih osamdeset Brankovih knjiga stiglo u Beograd zahvaljujući profesoru Kostu Vujiću i njegovom pobratimstvu s Brankom. Seobna povorka je krenula: prvo kola sa šeširima i garderobom, potom kola sa krevetom i knjigama, zatim kola sa apatinskom ciglom, uz koja su išli đaci i, najзад, fijaker sa profesorom Kostom Vujićem i spomenikom profesoru Kostu Vujiću. Beograđani su izlazili na ulice, mamio ih je glas o ovoj čudesnoj seobi, ali i pesma maturanata:

»Beogradom priča ide,
Vedra zbilja što veseli,
Svi izlaze da je vide:
Profesor se Vujić seli.
Ta promena njemu godi,
On se seli jer to želi,
Il' mu gazda ne ugodi:
Profesor se Vujić seli.
Da se seli, to se šuška,
Kao dete njega kleli,
Tradiciju ne propušta:
Profesor se Vujić seli.«

Profesor Đuro Kozarac je ostavljao direktorski utisak i sa takvim nestrpljenjem je sačekao profesora Vujića.

»Dakle, gospodine Vujiću?«

»Ja sam ih najstrože saslušao.«

»A kazna? Gospodine kolega, nemojte mi samo reći ono, kako predlažete da još jednom razmislimo, pre nego što ništa ne preduzmemo.«

»Neću Vam, gospodine direktore, to reći, jer ste već Vi rekli, ali predlažem da razmislimo.«

»Neće biti razmišljanja, kolega Vujiću. Recite mi za koje ste se kazne odlučili.«

»Neću ih kazniti, gospodine direktore.« glas profesora Vujića je odjednom postao odlučniji od glasa direktora Kozarca: »Nema tu razloga za kazne.«

»A izgred, a žalba gospođe Marinković«. pitao je direktor Kozarac, željan da čuje svoj glas, uveren da ne čuje ono što čuje.

»Ja znam, gospodine direktore da se radi o žalbi gospođe ministarke, samo to nije bio nikakav izgred, nego serenada«.

»Ja sam zaprepašćen, gospodine kolega.«

»I ja sam zaprepašćen, gospodine direktore, koliko gospođa ministarka nema sluha i sa kojom hrabrošću to još i pokazuje. Oni jesu bili tamo, ali nisu pevali ni gospodinu ministru, ni gospođi ministarki, već njihovoj kćeri. Gospođa Marinković hoće i ćerku i mir. Ne ide to oboje zajedno. Ako gospodin Marinković ima portfelj, gospođica nema portfelja. I zato, gospodine direktore Kozarac, neću da ih kaznim.«

»Kako to da shvatim, gospodine kolega?« žario se direktor Đuro Kozarac, »Moja uputstva su, u povodu izgreda, bila jasna.«

»Kao odbijanje, gospodine direktore Kozarac, mislim da se to drugačije i ne može shvatiti.« profesor Vujić je izazivao sudbinu otpuštenih profesora.

»U tom slučaju, poštovani gospodine kolega, ja ću morati da izvestim gospodina ministra prosvete i vera i tražiti...«

»Hoćete reći, gospodine Kozarac, da ćete tražiti od gospodina ministra da me po kazni, umesto po redu penzionise. Ako je tako, bolje ja da budem kažnjen, a ne oni. Ja sam u odlasku, oni tek ulaze u život.«

»Zaboravili ste na moje direktorsko pravo kažnjavanja. Ako ga iskoristim...«

»Pa ih kaznite? A?« razbesneo se profesor Vujić: »Ne bih Vam savetovao, gospodine direktore. Ukor direktora je prevelika kazna. I nećete ih kazniti, jer će onda sva opoziciona štampa pisati o tome kako gospođa ministra unutrašnjih dela kažnjava sirote đake zbog serenade.«

»Kako se usuđujete, poštovani kolega?« zgranjavao se direktor Đuro Kozarac: »Pa Vi ste, bar dosad, važili za apolitičnog čoveka.«

»Biti apolitičan, ne znači biti lojalan, gospođama ministarkama, koje među nama budi rečeno nemaju ni sluha.« profesor Vujić je širio ruke i uopšte se širio kao da će ispuniti direktorovu kancelariju: »Kako se usuđujem? Nema više straha za koru profesorskog hleba. U penziju ću, bilo sa ordenom ili po kazni, a to mi je svejedno. U ovom slučaju kazna će biti sjajni orden!«

»Ja nemam reči, poštovani kolega. Kako da imam reči. Imali smo jedan razred koji je raspustio njihov profesor, je li? I šta se desilo? Najgore! Umesto da profesor ponovo prevaspita razred i spremi za život, razred je to učinio sa profesorom? To što se dešavalo sa tim razredom, to nije obrazovanje!«

»Zavisi za čije poimanje, gospodine direktore. Za mene je obrazovanje kada đaci sve nauče i zaborave sve što su naučili, pa ono što im ostane, to je obrazovanje.«

»To je koješta, takav Vam je razred. Sasvim ispušten!«

»Zahvaljujući tom ispuštenom razredu, gospodine, Vi ćete biti jedini direktor Prve muške gimnazije koji će podneti izveštaj ministarstvu o generaciji maturanata koja ima četrnaest odličnih, a među njima jednog

sjajnog matematičara, jednog odličnog prirodnjaka, jednog ubistvenog logičara i jednog velikog pesnika.

»Hm!« rekao je Kozarac godilo mu je ovo »jedini direktor«, ali se nije predavao: »Veliki pesnik serenada.«

»To će budućnost pokazati.«

»Budućnost ne traži pesnike serenada, nego pesnike kao što je u »Srpčetu« onaj, ne znam odakle đak M.J.M. Njegove patriotske pesme je na prosvetnom savetu i ministar pohvalio«.

»M.J.M? Milorad J. Mitrović! A Vi, gospodine direktore Kozarac, birajte, da li ćete ga nagraditi za »Srpče« ili ćete ga kazniti za serenadu. Vi imate da se odlučujete, a ja sam se odlučio. Ja sam im nemački predavao i ovako i onako, ali nešto mi govori, gospodine direktore, da će se u budućnosti i o Vama i o meni znati samo po tome što smo bili njihovi profesori«. profesor Vujić je istresao što je imao na umu i napustio direktorovu kancelariju.

»Odlazite i vi, a jeste mangup do mangupa.« rekao je profesor Vujić, ušavši u razred.

»Panta rei!« kazao je Cvijić.

»Da, da, panta rei.« ponovio je profesor Vujić.

»Vidi ti Pantu.« začudio se Mihailo Petrović.

»Petroviću u čošak.«

»Zašto profesore?«

»Znaš ti dobro da je to sve teče, ali se praviš Panta!«

»Sve teče, ali je obala ista.« Petrović je izašao.

»A na obali Panta!«

»Hajde i ti Popoviću u čošak.«

»Panta nas čeka u dvorištu.« upao je u razred zadihani Ljubomir Stojanović: »Panta Jovanović, dvorski fotograf došao je da nas slika. Direktor Kozarac je već u dvorištu«.

»Uradili smo kao što ste poručili, gospodine profesore. Ima da budete zadovoljni.« profesora Kostu Vujića je na ulazu u stan sačekao njegov novi gazda Ivković.

»Šta sam to poručio?« pitao je profesor.

»Ono što ste poslali, sliku, gospodine profesore.«

»Sliku?« profesor se nikakve slike nije mogao prisetiti.

»Donela su dvojica đaka, malo čudno, između sebe.«

»Gde je ta slika?«

»Na zidu, mnogo liči na Vas.« Profesor je otvorio vrata i suočio se sa svojom karikaturom. Zrake sunca su tako neobično padale, da se profesoru Kostu Vujiću učinilo kako mu je onaj sa karikature namignuo.

KRAJ

"Svi smo mi izašli iz nekakvog šinjela. Samo se, bogati, ovaj Vitezović izvukao iz Šešira profesora Koste Vujića."

Branko Ćopić

"Kod Vujića nema zabušanta, Sad još jednog ima maturanta."

Dušan Radović

"Velika je hrabrost uz beogradska Tri šešira još jedan dodati i uspjeti u tome."

Gustav Krklec

"Imali smo u srpskoj književnosti Večitog mladoženju, sad smo dobili i večitog maturanta Milovana Vitezovića."

Slobodan Novaković

"Igrao sam profesora Vujića u televizijskoj drami Milovana Vitezovića. Bilo je to pravo zadovoljstvo, zato što sam kao đak imao jednog zanimljivog profesora koga sam imitirao, koji mi je, u stvari, bio idol. Uvek sam znao šta će taj profesor da učini. Kladio sam se sa drugarima kad će da se počеше iza uva. Igrajući profesora Vujića, ja sam sve vreme mislio na tog svog dragog profesora, koji se, siromah, ubio. Imao je neke svoje bubice."

Pavle Vujisić

BIBLIOTEKA HIT

*MILOVAN VITEZOVIĆ

ŠEŠIR PROFESORA KOSTE VUJIĆA

*IZDAVAČKO PREDUZEĆE ZA DECU BOOKLAND

BEOGRAD, ČIKA LJUBINA I I/III TEL/FAX 632-191

*ZA IZDAVAČA RADOMIR RADOVANAC

DIREKTOR I GLAVNI UREDNIK

*VIZUELNA IDENTIFIKACIJA MLADEN ĆUROVIĆ

*KOREKTOR MILOŠ MIJUŠKOVIĆ

*TEHNIČKI UREDNIK SNEŽANA NECIĆ

*TIRAŽ 1000 PRIMERAKA ISBN 86-7182103-H

BEOGRAD 2002.

*ŠTAMPA „FILIP VIŠNJIĆ“BEOGRAD

CIP Katalogizacija u publikaciji Narodna biblioteka Srbije,

Beograd 821.163.4 (02.053.6)-31

VITEZOVIĆ. Milovan Šešir profesora Koste Vujića/ Milovan Vitezović.

Beograd : Bookland, 2002

(Beograd : „Filip Višnjić”). 115 str. ; 20 cm. (Biblioteka Hig / [Bookland, Beograd])

Tiraž 1000.

ISBN 86-7182103-H COBISS-ID 96024844